Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ॐ नमोऽर्हते ज्ञातनंदनाय ।

निर्ग्रन्थगच्छक्रमागतश्रीमत्तपागच्छभगीरथीहिमाचलभगवज्जगच्चंद्रसूरिपट्टक्षीरोदधीन्दुश्रीदेवेन्द्रसूरि-
पुरन्दरविरचितस्वोपज्ञश्राद्धदिनकृत्यसूत्रोद्धृतः

श्रीसाधर्मिकवात्सल्यप्रकाशः ।

प्रकाशयित्री—श्रीमालवदेशान्तर्गतश्रीरत्नपुरीयऋषभदेवजीकेशरीमलजीजैनश्वेताम्बरसंस्था
मुद्रकः—सूर्यपुर 'श्रीजैनविजयानंद' प्रिं० प्रेस मुद्रणालयाधिपतिबदामीमगनलालात्मजफकीरचंद्र

——————

वीरसम्वत् २४६५ } विक्रमसं० १९९५ }

पण्यम् रु० ०—८—०

{ क्राइष्टसन् १९३९ { उद्धृतसंस्कृतः

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

– उपयुक्तापूर्वग्रन्थरत्नानि –

१	श्रीआचारांगं सटीकं	६–८–०
२	श्रीदशपयन्ना (छायायुक्त)	२–०–०
३	श्रीविशेषावश्यकभाष्यं (कोट्याचार्यकृतटीकायुक्तं)	११–०–०
४	विशेषावश्यकगाथानुक्रमादि	०–५–०
५	श्रीअंगाकारादिविषयक्रमौ	४–०–०
६	श्रीभगवतीसूत्रं सटीकं भा. १, (भाग २–३ मुद्रणालय)	५–०–०
७	अनुयोगद्वारचूर्णिः,ह०वृत्तिश्च	१-१२-०
८	उत्तराध्ययनचूर्णिः	३–८–०
९	दशवैकालिकचूर्णिः	४–०–०
१०	नंदिचूर्णिः, हरि०वृत्तिश्च	१-१२-०
११	ऋषिभाषितसूत्राणि	०–२–०
१२	श्रीसंघाचारभाष्यटीका	५–०–०
१३	श्रीश्राद्धदिनकृत्यटीका	६-१२-०
१४	प्रव्रज्याविधानकुलकं सटीकं	२–८–०
१५	भवभावना सटीका	७–२–०
१६	प्रवचनपरीक्षा सटीका	१०–०–०
१७	प्रकरणसमुच्चयः	१–०–०
१८	पयरणसंदोहो	१–०–०
१९	उपदेशमाला (पुष्पमाला)	६–०–०
२०	उपदेशमालामूलं	०–८–०
२१	उत्पादादिसिद्धिः	२–८–०
२२	कल्पकौमुदी	२–०–०
२३	ज्योतिष्करंडकः सटीकः	३–०–०
२४	तत्त्वतरंगिणी ,,	०–८–०
२५	तत्त्वार्थसूत्रं सभाष्यं	१–०–०
२६	,, हरि० वृत्तिः	६–०–०
२७	,, कर्तृनिर्णयः	०-१०-०
२८	द्रव्यक्षेत्रलोकप्रकाशौ	४–८–०
२९	नवपदबृहद्वृत्तिः	४–०–०
३०	परिणाममाला	०-१०-०
३१	पर्युषणादशशतकं	०-१०-०
३२	प्रवचनसारोद्धारः (उ.)	४–०–०

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

साधर्मिकवात्सल्यप्रकाशः।

साहम्मियाण वच्छल्लं, कायव्वं भत्तिनिब्भरं। देसियं सव्वदंसीहिं, सासणस्स पभावणं ॥१९९॥

समानः-सदृशो धर्म्मः-अर्हच्छासनं येषां ते साधर्म्मिकास्तेषां, वात्सल्यं-वस्त्रान्नपानाद्यैः सन्माननं कर्तव्यं भक्तिनिर्भरं-बहुमानसारं, नतु कीर्त्याद्यर्थं, कस्माद्धेतोरित्यत आह-देशितं सर्वदर्शिभिः शासनस्य प्रभावनां,अनंतरदृष्टांतदर्शनद्वारेणेति ॥ तथा चाह-

महाणुभावेण गुणायरेणं, वयरेण पुव्विं सुयसायरेणं।
सुयं सरंतेण जिणुत्तमाणं, वच्छल्लयं तेण कयं तु जम्हा ॥२००॥

महानुभावेन-क्षीराश्रवादिमहालब्धिप्रभावयुक्तेन गुणाकरेण-अलुब्धत्वादिगुणनिवासेन वज्रेण-श्रीवज्रस्वामिना पूर्वमिति ऐदंयुगीनजनापेक्षमुक्तं,श्रुतसागरेण-दशपूर्वपयःपारावारकल्पेन श्रुतं-जिनोत्तमानां आगमं 'साहमियवच्छल्लंमि उज्जुये'त्याद्यर्हद्वचनं स्मरता, यस्मात् तेनापि साधर्मिकजनवात्सल्यं-दुर्भिक्षाद्यापदुद्धरणरूपं कृतमित्यक्षरार्थः। भावार्थस्तु ज्ञातगम्यः, तच्चेदं-इहैव भरतक्षेत्रेऽधिज्यीकृतधनुर्निभे। श्रिया स्वर्देशदेशीयेऽवंतिदेशोऽस्ति विश्रुतः॥१॥ तत्र तुंबवनाभिख्यं,विद्यते सन्निवेशनम्। श्राद्धो धनगिरिस्तत्र,महर्द्धिः श्रेष्ठिस्नूरभूत्॥२॥ स सुधीर्वर्त्तमानोऽपि,वयसि स्मरवल्लभे। नावांछीद्वल्लभां कर्तुं,व्रतमिच्छुः सुदुर्लभम्॥३॥ यत्र यत्र तदर्थं तत्पितरौ वव्रतुः कनीम्। तत्र तत्र व्रतं लास्यामीत्युक्त्वा स न्यषेधयत्॥४॥ धनपालमहेभ्यस्य,सुनंदा नंदनाऽन्यदा। ऊचे धनगिरेरेव,

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

देयाऽहमिति मातरम् ॥५॥ प्रार्थयित्वा ततोऽत्यर्थं,धनो धनगिरेर्ददौ । सुनंदां सोऽप्युपायंस्त,पित्राग्रहवशंवदः ॥६॥ भ्राताऽऽर्यसमितो
नाम्न,सुनंदायाः पुराऽग्रहीत्। पारिव्राज्यं जगत्पूज्यं,पार्श्वे सिंहगिरेर्गुरोः॥७॥ प्रियां धनगिरिर्भेजेऽन्यदा ब्रह्मप्रियोऽपि हि । बलीयोऽ-
वश्यवेद्यं हि,कर्म्म भोगफलं खलु॥८॥ इतश्चाष्टापदे पुंडरिकाख्यं गौतमर्षिणा । प्ररूपितं पुरा येनाध्ययनं ह्यवधारितम् ॥९॥ श्रीदस्रो-
त्तरदिक्पस्य,सामानिकसुपर्वणः । सुनंदायास्तदा कुक्षौ,प्रच्युत्यावततार सः॥१०॥ युग्मं॥ ज्ञात्वा धनगिरिर्गुर्व्वी,गर्भोऽयं ते द्वितीयकः।
भावीत्युक्त्वा स्वयं दीक्षां, सिंहगिर्यंतिकेऽग्रहीत् ॥११॥ जगदानंदकालेऽथ, सुनंदाऽसूत नंदनम् । अनेकगुणकल्पद्रुप्रादुर्भावैकनंदनम्
॥१२॥ आयातः सूतिकागेहे, प्रतिजागरितुं तदा । सुनंदायाः सखीलोकस्तं दारकमदोऽवदत् ॥१३॥ हे जात ! यदि ते तातस्तदा
नादास्यत व्रतम् । अतुच्छमुत्सवं नूनं, तदद्याकारयिष्यत ॥१४॥ बालोऽप्यबालधीः सोऽथ, तच्छृण्वन् कर्म्मलाघवात् । ईहापोहं वि-
तन्वानो, जातिस्मृतिमवाप सः ॥१५॥ कथं व्रताय मां माता, मोक्ष्यतीति विचिंत्य सः । रोदनं कर्तुमारेभे, क्रोडस्थोऽपि दिवा-
निशम् ॥१६॥ एवं च रुदतस्तस्य, मासाः षडतिचक्रमुः । सुनंदाऽप्यतिनिर्वेदमासदत्तेन सूनुना ॥ १७ ॥ तदा च तत्र कामेभसिंहः
सिंहगिरिर्गुरुः । आययावार्यसमितधनगिर्यादिसंयुतः ॥१८॥ नत्वाऽथ धनगिर्यार्यसमितौ मुनिनायकम् । पप्रच्छतुर्यथा ज्ञातीनिच्छावो
वीक्षितुं प्रभो ! ॥१९॥ तयोश्च पृच्छतोर्दृष्ट्वा, शकुनं शुभसूचकम् । जजल्पानल्पसंवित्तिरेतत्सिंहगिरिर्गुरुः ॥२०॥ लभेयाथां सचित्तं
वाऽप्यचित्तं वाऽद्य यद् युवाम्। तदादेयं ततस्तौ तु, प्रतिपद्य गुरोर्वचः ॥२१॥ भिक्षाचर्याप्रविष्टौ तौ, दृष्ट्वाऽन्या योषितोऽभ्यधुः।
पित्रेऽमुं दारकं दत्त्वा, सुनंदे ! पश्य कौतुकम् ॥२२॥ क्रमेण विचरंतौ तौ, सुनंदागृहमीयतुः । सुतमादाय सोत्थाय, निरानंदाऽ-
ब्रवीदिदम् ॥२३॥ अहमुद्वेजिताऽश्रांतं, रुदताऽनेन सूनुना। ततो मे कृतमेतेन, गृहाणेमं स्वमंगजम् ॥२४॥ स्थैर्यनिर्जितगीर्वाणगिरि-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धनगिरिर्जगौ । करिष्येऽहमिति त्वं तु, पश्चात्तापं व्रजिष्यसि ॥२५॥ मा कार्षीः सर्वथेदक्षं, कुरुषे चेत् कुरुष्व तत् । कृत्वा तु साक्षिणः पश्चान्न ह्येनं लप्स्यसे पुनः ॥२६॥ विधाय साक्षिणः साऽथ, निर्विण्णा तं कुमारकम् । मुनेः समार्पयत् सोऽपि, मूर्त्तं पुण्यमिवाददे ॥२७॥ पात्रबंधेन तं दध्रे, गुणपात्रं प्रयत्नतः । सद्विवेकाभिरामोऽथ, विरराम स रोदनात् ॥२८॥ अथार्यसमितेनायं, ययौ धनगिरिर्मुनिः । तस्य बालस्य भारेण, नमद्बाहुरुपाश्रये ॥२९॥ तमीक्षित्वा गुरुः प्रोचे, भिक्षाभारं ममार्पय । भूरिभारभराक्रांतं, विश्रामय निजं भुजम् ॥३०॥ कांत्या मारकुमाराभं, कुमारं सोऽथ यत्नतः । गृहीत्वा तं गुरोर्हस्ते, न्यासीकृतमिवार्पयत् ॥ ३१ ॥ अनंसीदंजलिः क्षिप्रं, तद्भारेण गुरोरपि । कृपालोर्जगदाक्रष्टुमिव संसारगर्ततः ॥३२॥ ततः सविस्मयः साधुमूचे वाचंयमोत्तमः । वज्रवद् गुरुभारोऽयमहो धर्त्तुं न पार्यते ॥३३॥ तीर्थाधारो हि भाव्येष, नृरत्नं तेन बालकः । रक्ष्यो यत्नेन यद्रत्नं, प्रायोऽपायपरायणम् ॥३४॥ इत्युक्त्वाऽर्प्यत साध्वीनां, पालनाय स सूरिभिः । अदायि वज्र इत्याख्यां, वज्रसारस्य तस्य तु ॥३५॥ तं बालकं व्रतिन्योऽपि, गत्वा शय्यातरौकसि । संघाधारोऽयमित्युक्त्वा, पालनायार्प्पयंस्ततः ॥३६॥ शय्यातर्योऽपि बालं तं, बालचापलवर्जितम् । अधिकं स्वस्वपुत्रेभ्यः, पश्यंत्योऽपालयन् मुदा ॥३७॥ अचिकीर्षीत् स बालोऽपि, किंचिन्मूत्रादिकं यदा । तदा तदाऽकरोत् संज्ञां, सुस्फुटां स्फुटपाटवः ॥३८॥ सुनंदापि तमालोक्य, नेत्रकैरवशीतगुम् । शय्यातरेभ्योऽयाचिष्ट, मत्पुत्र इतिभाषिणी ॥३९॥ जानीमहे न ते मातृसंबंधममुना सह । गुरूणां किंत्वसौ न्यास, इति तस्यै न ते ददुः ॥४०॥ महताऽथोपराधेन, सा तेषामेव मंदिरे । आगत्य स्तन्यपानादि, ददावाशावशंवदा ॥४१॥—अथाचलपुरे कन्यावेण्णाकूलकषांतरे । अवात्सुस्तापसाः केचित्, तत्रैकः पादलेपवित् ॥४२॥ स नित्यं पादुकारूढः, पादलेपाद् जलेऽपि हि । स्थलवत् संचचारोच्चैर्जनयन् विस्मयं जने ॥४३॥ यादृक्षो दर्शनेऽस्माकं,

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रभावोऽप्यक्षमीक्ष्यते। न तादृक्षोऽस्ति वः श्राद्धानेवं धृष्णग् दधर्ष सः ॥४४॥ तदाऽऽर्यसमिताचार्यस्तत्रागाद्ब्रमातुलः। अनेकयोगसंयोगसरित्पूरसरित्पतिः ॥४५॥ श्रद्धया वर्धितोत्साहाः, श्राद्धाः सर्वर्धिसंयुताः। द्रुतमेत्य तमाचार्यं, यथाविधि ववंदिरे ॥४६॥ तस्मै चाचार्यवर्यायाशंसन्निर्व्याजभक्तयः। उपहासं स्वतीर्थस्य, तापसैः कृतमार्हताः ॥४७॥ अथ सूरिरुवाचैवं, वंचयत्येष कूटधीः। केनापि पादलेपादिप्रकारेणाबुधं जनम् ॥४८॥ नास्य काऽपि तपःशक्तिस्तापसस्य तपस्विनः। ततोऽसौ श्रावकैर्भोक्तुं, कूटभक्त्या न्यमंत्र्यत ॥४९॥ एकस्योपासकस्यागाद्, गेहे सोऽपि जनैर्वृतः। भक्तिमानिव स क्षिप्रमभ्युत्थायाभ्यधादिदम् ॥५०॥ प्रक्षालयामि ते पादौ, भदंतानुगृहाण माम्। महत्सु जायते जातु, न वृथा प्रार्थनाऽर्थिनाम् ॥५१॥ स तस्यानिच्छतोऽप्युष्णांभसा तत्पादपादुकाः। तथा दधाव तत्रास्थाल्लेपगंधोऽपि नो यथा ॥५२॥ अभोजयच्च तं श्राद्धः, प्रतिपत्त्या गरिष्ठया। नाज्ञासीत् भोजनास्वादं, विगोपागमभीः स तु ॥ ५३ ॥ भुक्त्वा च तापसो द्वीपवतीतीरं पुनर्ययौ। वृतः पौरैः जलस्तंभकौतुकालोकनोत्सुकैः ॥ ५४ ॥ लेपांशोऽद्यापि कोऽप्यत्र, भावीत्येवं विभावयन्। साहसं स समाधाय, मूर्खः प्राविक्षदंभसि ॥५५॥ ततस्तस्मिन् सरित्तीरे, ब्रुडति स्म स तापसः। आत्मीयमुपहासं हि, जने द्रष्टुमिवाक्षमः ॥५६॥ तत्कालं दत्ततालश्च, लोकः कलकलं व्यधात्। तदा च तत्र तेऽप्येयुः, सूरयो भूरिशक्तयः ॥५७॥ अथो विधित्सवो जैनशासनस्य प्रभावनाम्। क्षिप्त्वा नद्यंतरे योगविशेषमिदमूचिरे ॥५८॥ हे बेण्णे! ते परे तीरे, व्रजिष्यामस्ततो द्रुतम्। तत्तटे मिलिते सायमम्लिकादलवत् स्वयम् ॥ ५९ ॥ प्रमोदभरसंपूर्णाशेषसंघसमन्वितः। अथार्यसमिताचार्यः, परतीरभुवं ययौ ॥६०॥ ते तापसाः प्रभावं तं, प्रेक्ष्याचार्यप्रदर्शितम्। सर्वे मथितमिथ्यात्वास्तत्पार्श्वे जगृहुर्व्रतम् ॥६१॥ ते ब्रह्मद्वीपवास्तव्या, इत्यभूवंस्तदन्वयाः। ब्रह्मद्वीपकनामानः, श्रमणाः श्रुतविश्रुताः ॥६२॥ एवं विबोधं जनयन् जनानां, पद्माकराणामिव

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तिग्मरश्मिः । योगप्रभावद्रुममेघकल्पश्चिरं विजह्रे समितः पृथिव्याम् ॥६३॥ –इतश्च वज्रस्तत्रस्थः, क्रमाज्जज्ञे त्रिहायनः । तदा च धनगिर्याद्यास्तत्राभ्येयुर्महर्षयः॥६४॥ तेभ्योऽत्यर्थं सुनंदा सा,ययाचे तं कुमारकम् । नार्प्पयंस्ते त्वथो राजकुलेऽभूद् व्यवहारकः॥६५॥ तत्र भूपस्य सव्येन, सुनंदा समुपाविशत् । श्रीसंघस्त्वपसव्येन, यथास्थानं च पूर्जनः॥ ६६ ॥ राजा स्वांके व्यधाद्वज्रं, विचार्यैवं ततोऽवदत् । येनाकारित आयाति, तस्य स्यात् खल्वसौ शिशुः ॥६७॥ मेनाते नृपनिर्णीतं, तत्तौ पक्षावुभावपि। ऊचतुश्चात्र कः पूर्वमेनमाह्वातुमर्हति ? ॥६८॥ अथाचचक्षिरे पौराः, साधूनामयमर्भकः । चिरं संघटितस्नेहो, नातिलंघेत तद्वचः ॥६९॥ मातैवाह्वातु तत्पूर्व्वं, यस्माद्दुष्प्रतिकारिणी । नारीति सत्त्वहीना च, राजाऽप्येवममन्यत ॥ ७० ॥ सुनंदाऽथ शिशुं क्रीडनकैर्हस्तिहयादिभिः। भक्ष्यभेदैश्च तं बालं, प्रालोभयन् मुहुर्मुहुः ॥ ७१ ॥ जनन्या उपकाराब्धेः, पारीणः स्यान्न कोऽपि ना। एवं जानन्नपि सुधीर्वज्रो दध्याविदं हृदि ॥७२॥ श्रीसंघमपमन्ये चेन्, मातुर्मोहेन मोहितः । भविष्यामि तदाऽहं त्वनंतसंसारिकः खलु ॥७३॥ वज्रो वज्रदृढस्वांतस्ततोऽसौ मातृसंमुखम् । मनागपि निजस्थानान्नाचालीच्छैलनिश्चलः ॥७४॥ राज्ञाऽथ प्रेरितो दंतद्युतिविद्योतिताधरः । रजोहरणमुत्क्षिप्येत्यूचे धनगिरिर्मुनिः ॥७५॥ चेद्व्रते व्यवसायस्तेऽशुभकर्म्मरजोहरम् । तद्रजोहरणं धर्म्मध्वजमादत्स्व मेऽर्भक ! ॥७६॥ वज्रस्तदैव तातस्योत्संगमागम्य शुद्धधीः । तद्रजोहरणं मूर्तिमंतं धर्म्ममिवाददे॥७७॥ जयताच्छ्रीमहावीरशासनं भवनाशनम्। इति लोकप्रघोषोऽभूद्रोदःकुक्षिंभरिस्ततः ॥७८॥ प्रम्लानवदनांभोजा, हिमार्त्तेव सरोजिनी । निरानंदा सुनंदा तु, दध्यावेवं मनस्विनी ॥७९॥ भववासादितो भीतौ, शार्दूलाविव पावकात् । परिव्रज्यामुपादत्तां, मम भ्रातृपती पुरा ॥८०॥ सांप्रतं त्वर्भकोऽप्येष, मत्पुत्रः प्रव्रजिष्यति । तन्ममापि व्रतं श्रेयो, निःश्रेयसपदप्रदम् ॥८१॥ आत्मनैव विचिंत्यैवं, सुनंदा स्वगृहं ययौ । साऽऽमोदा वज्रमादाय,

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वसतिं यतयोऽप्यगुः ॥८२॥ नापात् स्तन्यं व्रताकांक्षी, धन्यो धनगिरेः सुतः । प्रव्राज्य सूरिभिः सोऽथ,मुक्तः साध्वीप्रतिश्रये ॥८३॥ शिवशर्म्मैकसानंदा, सुनंदाऽपि समाददे । श्रीसिंहगिरिपादांते,लोकद्वयहितं व्रतम् ॥८४॥ वज्रोऽधीयानसाध्वीभ्यः, शृण्वन्नेकादशापि हि । अंगान्यनंगमातंगमृगेंद्रोऽध्यैष्ट सुष्ठुधीः ॥८५॥ आर्यकोपाश्रयादष्टवर्षो वज्रो महर्षिभिः । हर्षफुल्लेक्षणांभोजैरानिन्ये स्वप्रतिश्रये ॥८६॥ अन्यदोज्जयिनीं सूरिसिंहः सिंहगिरिर्ययौ । ववर्ष चाव्यवच्छिन्नधारं धाराधरस्तदा॥८७॥ अथ वज्रमुनेः पूर्वसंस्तुतैर्जृंभकामरैः । वज्रसत्त्वपरीक्षार्थं,वणिग्रूपानुकारिभिः ॥८८॥ विकुर्व्वितमहासार्थैः,स्थितप्राये घनाघने । गुरुः सिंहगिरिर्भक्त्या,भिक्षार्थं तैर्न्यमंत्र्यत ॥८९॥ युग्मं । वृष्टिर्नास्तीति विज्ञाय, गुरुणा करुणावता । बालर्षिः प्रेषितो वज्रो, विहर्तुं निर्गतस्ततः ॥९०॥ सूक्ष्मवृष्टिं ततो वीक्ष्य, वज्रो निववृते द्रुतम् । रुद्धाऽथ सर्वथा वृष्टिमाहूयत पुनस्तु तैः॥९१॥ तेषामथोपरोधेन,वर्षाभावेन चागमत् । सौनंदेयस्तदावासमीर्या-समितिसंयुतः॥९२॥ भक्तादि दित्सया तेषु, सुमनस्सूत्थितेषु सः। उपयोगमदाद् द्रव्यक्षेत्राद्यैरेषणोद्यतः ॥९३॥ कूष्मांडाद्यमिदं द्रव्यं, क्षेत्रं चोज्जयिनी ह्यदः । कालो वर्षागमो भावोऽनिमेषाक्षादिकस्तथा ॥९४॥ तन्नूनं देवपिंडोऽयं, यतीनां नहि कल्पते। इत्यनादाय तद्भिक्षां, वज्रस्वामी न्यवर्त्तत ॥९५॥ ततस्ते मुदिताः स्वीयवृत्तांतख्यानपूर्वकम् । विद्यां वैक्रियलब्ध्याख्यां, ददुर्वज्रमहर्षये ॥९६॥ ज्येष्ठे मासेऽन्यदा वज्रो, बहिर्भुवि गतः सुरैः । नैगमीभूय तैर्भूयो, घृतपूरैर्न्यमंत्र्यत ॥९७॥ सदोपयोगयुग् वज्रो, देवपिंडं च पूर्ववत् । विज्ञाय नाग्रहीत् पिंडग्रहणे पंडितो हि सः ॥९८॥ ततस्ते पूर्वमित्राय, दत्त्वा वज्राय भक्तितः । आकाशगामिनीं विद्यां,स्वस्थानमगमन् सुराः ॥९९॥ सुस्थिरैकादशांगोऽसौ,यद्यत् पूर्वगताद्यपि । अपूर्वप्रतिभोऽश्रौषीत्तत्तज्जग्राह लीलया॥१००॥ पठेति स्थविराः प्राहुर्यदा वज्रं तदा च सः। उद्गृणन्नस्फुटं किंचिच्छुश्राव पठतोऽपरान् ॥१०१॥ अपरेद्युर्दिवामध्ये, भिक्षार्थं भिक्षवो ययुः।

For Private and Personal Use Only

बहिर्भूमौ गुणग्रामगुरवो गुरवोऽप्यगुः ॥१०२॥ तस्थौ तु वज्र एकाकी, वसतौ सोऽथ वेष्टिकाः। विन्यस्य साधुमंडल्यां, स्वयं मध्ये निषद्य च ॥१०३॥ एकादशानामंगानामपि पूर्वगतस्य च। वाचनां दातुमारेभे, मेघगंभीरया गिरा ॥१०४॥ उपोपाश्रयमायाताः, श्रुत्वा गहगहस्वरम्। दध्युरित्यात्तभिक्षास्ते, किं त्वेयुर्मंक्षु भिक्षवः ॥१०५॥ क्षणाच्च जज्ञुर्वज्रस्य, यथाऽयं वाचनाध्वनिः। गर्भस्थोऽयं किमध्यैष्टाचिंतयंश्चेति सूरयः ॥१०६॥ अस्यास्मच्छ्रवणाशंका, मा भूदिति विचिंत्य सः। अपसृत्य शनैरुच्चैश्चक्रे नैषेधिकीं ततः ॥१०७॥ तामाकर्ण्य सुनंदासूर्झगित्युत्थाय विष्टरात्। कृतहस्तोऽमुचत्सर्वाः,स्वस्वस्थानेषु वेष्टिकाः ॥१०८॥ समेत्य च गुरोर्दंडमाददेऽंह्री ममार्ज च। आसनस्थस्य पादौ चाक्षालयत् प्रासुकांभसा ॥१०९॥ एवं च दध्युराचार्या, विद्यावृद्धोऽर्भकोऽप्यसौ। अजानद्भ्योऽन्यसाधुभ्यो, रक्ष्योऽवज्ञास्पदीभवन् ॥ ११० ॥ एवं विमृश्य यामिन्यां, शिष्येभ्योऽकथयन्निति। गंता स्म श्वोऽमुकं ग्रामं, द्वित्राहं तत्र नः स्थितिः ॥१११॥ अथोचुर्म्मुनयो योगप्रपन्ना वाचनाप्रदः। को नो भावीत्यथो सूरिर्वज्र इत्यादिशत् पुनः ॥११२॥ ऋजवस्ते विनीताश्च, तत्तथैव प्रपेदिरे। न संतो जातु लंघंते, गुर्वाज्ञां भद्रदंतिवत् ॥११३॥ प्रातः कृत्वा तु योगस्य, सामग्रीं ते गते गुरौ। वज्रर्षिं गुरुवद्भक्त्या,निषद्यायां न्यषादयत् ॥११४॥ वज्रोऽथाज्ञानभूमीभृद्वज्रोऽमृतकिरा गिरा। आनुपूर्व्या महर्षीणां, तेषामालापकान् ददौ ॥ ११५ ॥ ये मंदमेधसस्तेष्वप्यभूद्वज्रो ह्यमोघवाक्। तद्वीक्ष्य नव्यमाश्चर्यं, गच्छः सर्वो विसिष्मये ॥११६॥ आलापान् मुनयः पूर्वपठितान्निस्तुषानपि। संवादहेतवेऽपृच्छन्, सोऽपि व्याख्यात्तथैव तान् ॥११७॥ ये यावत् सूरितोऽनेकवाचनाभिरधीयिरे। पेठुर्व्रजाच्छ्रुतं तावदेकवाचनयाऽपि ते ॥ ११८ ॥ अथोचुः साधवो हृष्टा, विलंबेत गुरुर्यदि। वज्रांतिके तदाऽऽश्लेष, श्रुतस्कंधः समाप्यते॥११९॥ एतावद्भिर्दिनैर्वज्रो, भावी ज्ञातगुणः खलु। मुनीनामिति मत्वैयुर्मुदितास्तत्र सूरयः॥१२०॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मुनयस्तानवंदंत, भक्तिभाजोऽथ सूरिभिः । पृष्टाः स्वाध्यायनिर्वाहं, शशंसुस्ते यथास्थितम् ॥ १२१ ॥ नत्वा भूयोऽपि ते शिष्या, गुरुमेवं व्यजिज्ञपन् । भगवन्! वाचनाचार्यो, वज्र एवास्तु नः सदा ॥१२२॥ गुरुर्बभाषे सर्वेषामेष भावी गुरुः क्रमात्। किंतु मान्योऽधुनाऽप्युच्चैर्गुणैर्वृद्धोऽर्भकोऽपि हि ॥१२३॥ अत एव वयं ग्रामेऽगमामायं च वोऽर्पितः । सूरिर्यथा हि जानीथ, यूयमस्त्रेदृशान् गुणान् ॥१२४॥ नत्वस्य वाचनाचार्यपदवी युज्यतेऽधुना। कर्णश्रुत्याऽऽददेऽनेन, श्रुतं यन्न गुरोर्मुखात् ॥१२५॥ ततश्च श्रुतसारज्ञः, श्रुतमर्थसमन्वितम् । अध्यापयत् गुरुर्वज्रं, विधायोत्सारकल्पकम् ॥१२६॥ साक्षीकृतगुरुर्वज्रंमुनिर्गुर्वर्पितं श्रुतम् । मातृकापदवत्सर्वं, स जग्राह कुशाग्रधीः ॥१२७॥ तथाऽभूच्छ्रुतविद्वज्रो, यथा सिंहगिरेरपि। चिरसंदेहभूमीभृद्भेदे भिदुरतां ययौ ॥ १२८ ॥ विहरंतोऽन्यदा सिंहगिरयः सपरिच्छदाः । विहारक्रमयोगेन, ययुर्दशपुरं पुरम् ॥१२९॥ तदा चोज्जयिनीसंस्थं, संपूर्णदशपूर्विणम्। आचार्यं भद्रगुप्ताख्यं, शुश्रुवुर्जनवार्त्तया ॥१३०॥ तत्पार्श्वे पठनायाथ, गुरुर्वज्रं समादिशत्। वत्स! गत्वा विशालायां, दश पूर्वाण्यधीष्व हे ॥१३१॥ उररीकृत्य गुर्वाज्ञामवंतीं प्रति सोऽचलत्। संघाधारस्य तस्यादात्, साधुसंघाटकं गुरुः ॥१३२॥ ययावुज्जयिनीं सायं, वज्रोऽऽस्थात्तद्बहिर्निशि। स्वप्नमेनं निशाशेषे, भद्रगुप्तस्तदैक्षत ॥१३३॥ यदस्य पयसा पूर्णः, केनाप्यस्मत्पतद्ग्रहः। अपाय्यागंतुना तेन, तृप्तिश्च परमाऽऽप्यत ॥१३४॥ प्रभाते तं विनेयेभ्यः, स्वप्नं गुरुरचीकथत्। विविधं तेऽपि तस्यार्थं, यथाप्रज्ञं व्यचारयन् ॥१३५॥ गुरुः प्रोवाच नो वित्थ, कोऽप्येष्यति ममातिथिः। स उपादास्यतेऽस्मत्तः, सर्वं सार्थं श्रुतं सुधीः ॥१३६॥ भद्रगुप्तगुरूणां तु, पार्श्वे वज्रो ययौ प्रगे। तांश्च त्रिचतुरावर्त्तवंदनेनाभ्यवंदत ॥१३७॥ गुणिनं जितकंदर्परूपं तं श्रुतपूर्विणः। दक्षमुख्या उपालक्ष्य, परिषस्वजिरेऽथ ते ॥१३८॥ तैरागमनकार्यं च, पृष्टो धनगिरेः सुतः। अध्येतुं दश पूर्वाणीत्यूचे वंदनपूर्वकम् ॥ १३९ ॥

For Private and Personal Use Only

ततो वज्रमुनिं तुष्टो, भद्रगुप्तो गणाधिपः । अध्यापयितुमारेभे, पूर्वाण्यादरपूर्वकम् ॥१४०॥ अचिरेणापि कालेन,सुनंदानंदनो मुनिः । पूर्वाण्यधीतपूर्वीव, दशाप्यध्यैष्ट लीलया ॥१४१॥ यत्रैवाध्येतुमारब्धं,ग्राह्याऽनुज्ञाऽपि तत्र हि । इति स्वस्थमतिर्वज्र,आपपृच्छे गुरूंस्ततः ॥१४२॥ तैश्चादिष्टः सुनंदासूरागाद्दशपुरं पुनः । पूर्वानुज्ञा कृता तस्य,श्रीसिंहगिरिणा ततः ॥१४३॥ वज्रस्य विदधे पूर्वानुज्ञायां जंभृकामरैः । दिव्यप्रसूनचूर्णाद्यैर्महिमा महिमांबुधेः॥१४४॥ समर्प्य समये वज्रसूरेः सिंहगिरिर्गणम् । कृतानशनकर्म्मा च, सत्कर्म्मा त्रिदिवं ययौ॥१४५॥ साधुपंचशतीयुक्तो,वज्रोऽथ विहरन् गुरुः । यत्र यत्र ययौ तत्र,तत्र ख्यातिरभूदियं॥१४६॥ अस्याहो रूपमस्याहो, श्रुतं विश्वैकविश्रुतम् । उद्दामो महिमाऽस्याहो, अस्याहो कीर्त्तिरुज्ज्वला ॥१४७॥ –इतश्च पाटलीपुत्रेऽभवच्छ्रेष्ठी धनाह्वयः । तत्पुत्री रुक्मिणी नाम, रुक्मिणीवातिरूपिणी ॥१४८॥ तस्यैव श्रेष्ठिनो यानशालायामन्यदाऽऽर्यिकाः । तस्थुर्वज्रगुरोस्तास्तु,व्यधुर्नित्यं गुणस्तुतिम् ॥१४९॥ तत्पार्श्वे रुक्मिणी वज्रस्वामिनो गुणसंस्तवम् । रूपं चाकर्ण्य तं मुक्त्वा, नान्यं वरमियेष सा॥१५०॥ आर्यिकास्तां ततः प्रोचुर्भद्र ! मुग्धाऽसि रुक्मिणि !। नीरागमात्तदीक्षं च, यद्वज्रं त्वं वुवूर्षसि॥१५१॥ रुक्मिण्युवाच चेद्वज्रः, प्राव्राजीत्तन्ममापिहि । दीक्षैव श्रेयसे हंत, किं भोगैस्तं पतिं विना ॥१५२॥–इतश्च पाटलीपुत्रनगरासन्नमाययौ । क्रमेण विहरन्नुर्व्यां, श्रीमान् वज्रगणाधिपः॥१५३॥ आयांतं वज्रमाकर्ण्य, पाटलीपुत्रपार्थिवः । सपौरः सपरीवारस्तत्कालं संमुखो ययौ ॥१५४॥ आयातो वीक्ष्य वज्रर्षिवृंदीभूतांस्तपोधनान्। भूपतिः संशयापन्नो, दध्यावेवं स्वचेतसि ॥१५५॥ सर्वेऽमी जितकंदर्पाः, कंदर्प्पोपममूर्त्तयः । तत्को नामैषु वज्रर्षिर्यो वंद्यः प्रथमं मया ? ॥१५६॥ अथ स्थित्वा नृपोऽपृच्छद्भगवंतो मुमुक्षवः !। आख्यात किमयं वज्रः, किमेषः किमसाविति ? ॥१५७॥ तेऽप्यूचुः सोऽत्र नो किंतु, तदंतेवासिनो वयम् । राजन्माऽस्मासु तं मंस्थाः, क्व खद्योताः क्व चार्यमा ? ॥१५८॥ इत्येवं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

साधुवृंदेषु, सर्वेषु प्रश्नयन् नृपः । पश्चाद्वृंदस्थितं वज्रं, समीक्ष्य प्राणमन्मुदा ॥१५९॥ उद्याने समवासार्षीदथासौ सपरिच्छदः । विदधे च सुधासारमधुरां धर्म्मदेशनाम्॥१६०॥ श्रीवज्रस्वामिनः क्षीराश्रवलब्धिमतस्तया । धर्म्मदेशनया राजा, रारज्यत निजे हृदि ॥१६१॥ देशनांते प्रभुं नत्वा, गत्वा च निजसद्मनि । राजा जगाद राज्ञीनामग्रे वज्रगुरोर्गुणान् ॥१६२॥ ततस्ता वंदितुं वज्रं, भक्त्याऽपृच्छंत भूपतिम् । तेनापि प्रेषिता राज्यः, श्रीवज्रं वंदितुं ययुः ॥१६३॥ वज्रमागतमाकर्ण्य, जनश्रुत्याऽथ रुक्मिणी । तमेव चिंतयंत्यस्थादंभोजमिव हंसिका ॥ १६४ ॥ द्वितीये दिवसे रुक्मिण्युवाच जनकं निजम् । सनिर्बंधं यथाऽद्यैव, देहि वज्राय तात! माम् ॥१६५॥ धनोऽथ तां विवाहार्थं, सर्वालंकारभूषिताम् । अनेकधनकोटीभिर्युक्तां वज्रांतिकेऽनयत् ॥ १६६ ॥ तद्दिनात्पश्चिमे चाह्नि, वज्रे कुर्वति देशनाम् । सप्रमोदः पुरीलोकोऽन्योऽन्यमेवमभाषत ॥१६७॥ अहो वज्रस्य सौस्वर्यं, शृण्वद्भिर्यस्य देशनाम् । इहापि प्राप्यते मोक्षावस्थासौख्योपमं सुखम् ॥१६८॥ रूपं गुणानुरूपं हि, यद्येतस्मिन् महामुनौ । भवेदुच्येत किं तर्हि, सौरभ्यमिव कांचने ॥१६९॥ वज्रेणापि तदा तत्र, प्रवेशे रूपमात्मनः । शक्त्या संक्षिप्तमेवासील्लोकक्षोभातिशंकया॥१७०॥ भगवानथ विज्ञाय, तेषां भावं मनोगतम् । विश्ववंद्यांह्रिकमलः, कमलं कांचनं व्यधात्॥१७१॥ कृत्वा स्वाभाविकं रूपमनुरूपं सुपर्वणाम् । वज्रोऽध्यास्त परब्रह्मा, ब्रह्मेव तत्पयोरुहम् ॥१७२॥ श्रीमद्वज्रस्य तद्रूपं, दृष्ट्वा लोकः सविस्मयः । शिरांसि धूनयन् हर्षादेवमूचे परस्परम्॥१७३॥ अस्यामरकुमाराभं, रूपमेतत् स्वभावजम् । मा भूवं प्रार्थनीयोऽहं, सामान्यं ह्यस्तनं त्वतः ॥१७४॥ तेन रूपेण वज्रर्षिर्देशनानीरनी-रदः । अमंदानंदजननीं, विदधे धर्म्मदेशनाम् ॥१७५॥ देशनांते धनश्रेष्ठी, मुनिश्रेष्ठमदोऽवदत् । सद्यः प्रसद्य नः स्वामिन्नुद्वहैनां मदुद्वहाम् ॥१७६॥ उद्वाहानंतरं हस्तमोचने दुःखमोचनः । अनेका द्रव्यकोटीस्ते, प्रदास्ये भवतादिदम् ॥१७७॥ गुरुर्गंभीरगीरूचे,

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धनं धर्मधनैकधीः । कृतं मे धनकोटीभिः, कन्ययाऽप्यनयाऽनघ! ॥१७८॥ स्त्रियोऽर्थो विषयास्ते तु, विशिष्यंते विषादपि। भवांतरेऽपि जंतूनां, ये भवंति हि दुःखदाः ॥१७९॥ दुःखदान् विषयान् ज्ञात्वा,कथं कक्षीकरोम्यमून्?। किं कोऽपि निपतेत् कूपे, वीक्षमाणो हि चक्षुषा ॥१८०॥ इयं मय्यनुरक्ता चेन्मदात्तं तदसावपि। उपादत्तां परिव्रज्यं, द्वारं निर्वाणसद्मनः ॥१८१॥ श्रुत्वेति रुक्मिणी सद्यो, बुद्धा वज्रांतिके व्रतम् । जग्राह न हि कोऽपि स्यात्, सुधास्वादनिरादरः ॥१८२॥ पदानुसारिश्रीवज्रः, संघस्योपचिकीः सुधीः। विद्यां महापरिज्ञातोऽन्यदोद्दध्रे नभोगमाम् ॥१८३॥ अभाषिष्ट च वज्रर्षिरेतया विद्ययाऽस्ति मे। जंबूद्वीपभ्रमे शक्तिर्गंतुं वा मानुषोत्तरम् ॥१८४॥ परं मयैव विधेयं,धर्त्तव्या न तु कस्यचित्। देयेत ऊर्द्धमन्ये यद्भविष्यंत्यल्पसत्त्वकाः ॥१८५॥ अन्यदा पूर्वदिग्भागादंत्योऽसौ दशपूर्विणाम् । उदग्देशं ययौ भव्यनेत्रकैरवचंद्रमाः॥१८६॥ तदा करालो दुष्कालः, कालरात्रिरिवापतत्। सर्वतः सस्यवन्मार्गा, अपि व्युच्छिन्नतां ययुः ॥१८७॥ तस्मिन् महति दुष्काले, दुःखितः सकलोऽपि हि। श्रीसंघः संघनेतारं, वज्रमेवं व्यजिज्ञपत् ॥१८८॥ अस्माद् दुःखांबुधेरस्मान्, कथंचिदपि तारय। स्वामिन्नित्युदिते वज्रो, विचक्रे विद्यया पटम् ॥१८९॥ तत्रारुरोह संघोऽथ, ततो वज्रप्रयुक्तया । विद्ययोत्पुप्लुवे व्योम्नि, पटो वातास्ततूलवत् ॥ १९० ॥ तदा दत्ताभिधः शय्यातरो वज्रगणेशितुः । समागादग्रतः सोऽभूद्गतश्चारेः कृते किल ॥१९१॥ श्रीसंघसंयुतं वज्रस्वामिनं व्योमगामिनम् । वीक्ष्य मंक्षु शिखां दक्षः, प्रोत्खायेति स आख्यत ॥१९२॥ भगवंतः! पुराऽभूवं,तावच्छय्यातरो हि वः । साधर्म्मिकोऽधुना त्वस्मि, तत्तारयसि किं न माम्?॥१९३॥ शय्यातरस्य वज्रस्तां, वाचं वाचंयमाग्रणीः। श्रुत्वा समीक्ष्य चोत्खातकेशं सूत्रार्थमस्मरत् ॥१९४॥ ये साधर्म्मिकवात्सल्ये, प्रह्वाः प्रवचनोन्नतौ। स्वाध्याये संयमे चैतान्, शक्त्या साधुः समुद्धरेत् ॥१९५॥ ततो भगवता तेन, सोऽपि

For Private and Personal Use Only

शय्यातरो द्रुतम् । अध्यारोपि पटे तस्मिन्, दुर्दशार्णवपोतके ॥१९६॥ सोऽथ संघयुतः सूरिः, समीरण इव क्षणात् । प्राप पापतमः-पूषा, पुरीं नाम महापुरीम् ॥१९७॥ तस्यां समृद्धसच्छ्राद्धसंयुतायां सदाऽभवत् । सुभिक्षं प्रायसः किंतु, बुद्धभक्तो महीपतिः ॥१९८॥ तत्रार्हताः सौगताश्च, देवपूजादि चक्रिरे । स्पर्धया श्रावकैर्दुष्टबोधा बौद्धास्तु जिग्यिरे ॥१९९॥ यद्यच्छ्राद्धाः पुरे वीक्षांचक्रिरे कुसुमादिकम् । तत्तत् प्रभूतमूल्येन, समस्तमपि चिक्रियुः ॥२००॥ सौगतास्तु कदर्यत्वात्, पुष्पाद्यादातुमक्षमाः । शौद्धोनिविहारेऽभूत्, ततः पूजा तनीयसी ॥२०१॥ वीक्षापन्नास्तु बौद्धास्ते, विज्ञपय्य नरेश्वरम् । सर्वं पुष्पादिकं जैनश्राद्धानां प्रत्यषेधयन् ॥२०२॥ दानशौंडा अपि श्राद्धाः, पुष्पवृंतान्यपि क्वचित् । अर्थैर्न लेभिरे सौख्यमिव धर्म्माद्दतेऽङ्गिनः ॥२०३॥ उपस्थिते पर्युषणावासरेऽर्हदुपासकाः । बाष्पार्द्रनेत्रयुगलाः, श्रीमद्वज्रमुपाययुः ॥२०४॥ तीर्थापभ्राजनां तां च, बुद्धैर्दुर्बुद्धिभिः कृताम् । तेऽस्मै निवेदयामासुः, खेदगद्गदया गिरा ॥२०५॥ धीरा भवत हे श्राद्धा!, यतिष्ये वः सुतेजसे । इत्युक्त्वोदपतद् व्योम्नि, पक्षिप्रभुरिव प्रभुः ॥२०६॥ क्षणेनाप्यगमद्गच्छेश्वरो माहेश्वरीं पुरीम् । तत्रोत्ततार चैकस्मिन्नारामे रमणीयके ॥२०७॥ हुताशनाभिधानव्यंतरस्योपवनं तकत् । योऽस्ति चारामिकस्तत्र, मित्रं वज्रपितुः स तु ॥२०८॥ अकस्मादागतं वज्रं, समीक्ष्य तडिताह्वयः । स आरामिक इत्यूचे, रोमांचितवपुर्मुदा ॥२०९॥ मत्पुण्यैः प्रेर्यमाणस्त्वं, स्वामिन्निह समागमः । तवातिथेः किमातिथ्यं, तदत्र करवाण्यहम्? ॥२१०॥ सुमनः! सुमनोभिर्नः, कार्यमस्ति भवांस्तु ताः । प्रदातुमीशिता ? ऽस्मीति, प्रत्यूचे तं पुनः प्रभुः ॥२११॥ सोऽप्यूचेऽनुग्रहं धेहि, पुष्पैर्मयि विभोऽन्वहम् । स्युरत्र विंशतिर्लक्षाः, पुष्पाणां स्वाम्यथावदत् ॥२१२॥ प्रगुणीकुरु पुष्पाणि, तावद्यावद्विधाय भोः । कार्यांतरमिहायामीत्युक्त्वाऽगाद् हिमवद्गिरिम् ॥२१३॥ तदा च देवपूजार्थमवचित्यैकमंबुजम् । श्रीदेव्या देवतागारं, यांत्या श्रीवज्र ऐक्ष्यत ॥ २१४ ॥ ततोऽवंदत सा

वज्रममंदामोदसुंदरा। प्रांजलिः स्माह च स्वामिन्!, समादिश करोमि किम्? ॥२१५॥ स्वाम्यूचे पाणिपद्मस्थं, पद्मे! पद्ममिदं मम। अर्पयेत्युदिते साऽपि, तत्तदैवार्पयत् प्रभोः ॥ २१६ ॥ तदादाय ययौ वज्रो, हुताशनगृहं पुनः। विनिर्ममे विमानं च, तीर्थोन्नतिकृते सुधीः ॥२१७॥ तन्मध्येऽस्थापयत् पद्मं, पद्मादेवीसमर्पितम्। विंशतिपुष्पलक्षाणि, तानि तत्पार्श्वतो न्यधात् ॥२१८॥ अस्मार्षीच्च तदा पूर्व्वसंस्तुतान् जृंभकामरान्। उपातिष्ठन् क्षणात्तेऽपि, श्रीवज्रं वज्रिणं यथा ॥२१९॥ ततस्तैस्त्रिदशैः स्वामी, वृतस्तारैरिवोडुपः। आगान्निमेषमात्रेण, तां पुरीं बौद्धदूषिताम् ॥ २२० ॥ आयांतं नभसा वज्रं, सविमानामरैर्वृतम्। संवीक्ष्य सौगताः स्वल्पसंविदः संबभाषिरे ॥२२१॥ अहो सातिशयं कीदृग्?, दृश्यते बौद्धशासनम्। यत्रायांति सुराः साक्षात्तद् बुद्धाय नमो नमः ॥२२२॥ एवं च जल्पतां तेषां, वज्रोऽगाज्जिनसद्मनि। भूयोऽप्यथोचिरे बौद्धा, मषीधौताननाइव ॥२२३॥ अहो अर्हच्छासनेऽभूदियं दैवी प्रभावना। चिंतितं ह्यन्यथाऽस्माभिर्विधिना त्वन्यथा कृतम् ॥२२४॥ ततोऽकार्युल्लसन्मोदैरर्हदायतनेऽमरैः। स कोऽपि महिमा यो हि, भूस्पृशां गोचरोऽपि न ॥ २२५ ॥ताममर्त्यकृतां वीक्ष्य, शासनस्य प्रभावनाम्। मर्त्येंद्रस्त्यक्तमिथ्यात्वः, सप्रजोऽप्यार्हतोऽभवत् ॥२२६॥ विहरन्नन्यदा श्रीमान्, सौनंदेयो गुरुर्ययौ। भूर्भुवःस्वस्त्रयस्यापि, दक्षिणो दक्षिणापथम् ॥ २२७ ॥ तत्रापरेद्युर्वज्रर्षेः, श्लेष्मबाधाऽभवद् भृशम्। ततः शुंठीं समानेतुं, व्रतिनं कंचिदादिशत् ॥२२८॥ तेनानीतां च तां शुंठीं, भुक्त्वा भोक्ष्ये इति प्रभुः। न्यधात्कर्णेऽध्यापनादिविवशो व्यस्मरच्च ताम् ॥ २२९ ॥ सायमावश्यके तस्य, मुखवस्त्रिकया वपुः। प्रतिलेखयतः शुंठी, न्यपतत् कर्णमूलतः ॥२३०॥ स्वादृकृत्य पतितां तां च, सस्मार श्रमणाग्रणीः। ईदृक्प्रमादिनं धिग्मामित्यात्मानं निनिंद च ॥२३१॥ संयमो हि प्रमत्तस्य, नाकलंकः कथंचन। तद्विना मानुषं जन्म, जन्मिनो हि निरर्थकम् ॥२३२॥ इति स्वामी सनिर्वेदं, संवेगमणि-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सागरः । दुःखगेहस्य देहस्य, त्यागं कर्तुमचिंतयत् ॥२३३॥ तदानीं विश्वसंहारं, विधातुमिव सोद्यमः । समंततोऽपि दुष्कालो, जज्ञे द्वादशवार्षिकः ॥२३४॥ लक्ष्यमूल्योदनस्थाल्या,यदा भिक्षां त्वमाप्नुयाः । तदा सुभिक्षं जानीयास्तद्द्वितीयदिनादपि ॥२३५॥ स्वशिष्यमनुशिष्यैवं, श्रुतसारविशारदम् । वज्रसेनाख्यमन्यत्र,विहर्तुं प्राहिणोत् प्रभुः ॥२३६॥ युग्मं । विजहार ततः सोऽथ, शिष्या वज्रगुरोः पुनः । नाप्नुवंति क्वचिद्भिक्षां, भ्राम्यंतोऽपि गृहे गृहे ॥२३७॥ ततस्तेभ्यो ददौ सूरिः, पिंडमानीय विद्यया । तेऽप्यूचु-र्भगवन् ! ईदृक्पिंडोऽयं कल्पते न वा ? ॥२३८॥ विद्यापिंडो ह्यकल्प्योऽयं, जगादेति गुरुर्मुनीन् । साधवोऽप्यभ्यधुर्भोज्यः, कि-यत्कालमयं प्रभो ! ॥२३९॥ स्वाम्यूचे द्वादशाब्दानि, भोज्योऽयं यदि वोऽधिकम् । क्षुद्बाधा बाधते तद्भो, दास्याम्याहृत्य नित्यशः ॥२४०॥ नो चेत्तदा सहान्नेन, त्यागं देहस्य कुर्म्महे । ततस्ते शुद्धचारित्रवर्तिनो व्रतिनोऽभ्यधुः ॥२४१॥ धिक् पोषणमिमं पिण्डं, पिंडपोष्यमिमं च धिग् । स्वामिन् ! प्रसीद येनेदं, त्यजामो द्वितयं वयम् ॥२४२॥ श्रीवज्रर्षिः ऋषीन् सर्वानथादाय गिरिं प्रति । चचाल जातु मुह्यंति, स्वकार्ये सुधियो न हि ॥२४३॥ तत्रैकः क्षुल्लकस्तस्थौ, वार्यमाणोऽपि नो यदा । प्रतार्य तं क्वचिद्ग्रामे, तदाऽऽरोहद्गुरुर्गिरिम् ॥२४४॥ गुरूणां मानसेऽप्रीतिर्मा भूदिति विचिंत्य सः । गिर्यधोऽन्नं च देहं च, व्युत्सृज्यास्थात् समाधिना ॥२४५॥ मध्यंदिनार्कसंतापवह्नीयितशिलातले । विलीनः क्षुल्लको मंक्षु, मृद्वंगो म्रक्षणं यथा ॥२४६॥ सोऽथ योगीव सच्छक्त्या, विहायाग्रेतनीं तनुम् । स्वर्गांतरतनुश्रेयांस्तन्वंतरमशिश्रियत् ॥२४७॥ तस्मिन् जाते द्युसद्धामनयनानयनातिथौ । तस्य विग्रहमानर्चुर्द्यु-सदः प्रोल्लसन्मुदः ॥२४८॥ वीक्ष्याथ सुरसंपातं, श्रीवज्रं साधवोऽभ्यधुः । स्वामिन् ! किमेष गीर्वाणसंपातोऽत्र विलोक्यते ? ॥२४९॥ स्वाम्यूचेऽक्षुल्लधीः क्षुल्लः, स्वकार्यमधुनाऽकृत । तत्संपतंत्यमी देवास्तद्देहार्चाविधित्सया ॥२५०॥ तच्चाकर्ण्य सकर्णास्ते, दध्युः क्षुल्लो-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ऽप्ययं यदि । स्वकार्यमकरोद् वृद्धा, अपि कुर्मो न किं ततः ? ॥२५१॥ इति संवेगपाथोधिनिमग्नांस्तान् मुनीश्वरान्। तदैव श्रावकीभूय, मिथ्यादृग्देवताऽभ्यधात् ॥२५२॥ भोः पारणदिनं वोऽद्य, तदेतन्मोदकादिकम् । मद्दत्तं प्रतिगृह्णीध्वं, पारणायर्षिवारणाः ॥२५३॥ अवग्रहोऽयमेतस्याः, प्रीतये नेति सूरयः । सद्यो नगांतरं जग्मुर्ग्रामांतरमिवाध्वगाः ॥२५४॥ कृत्वा स्वांते च तत्रत्यां, देवतां यतयो व्यधुः । कायोत्सर्गमथागत्य, नत्वा तानित्युवाच सा ॥ २५५ ॥ महाननुग्रहोऽयं मे, यद्भवंत इहागमन् । न जातु जायते रोरसदने स्वर्णवर्षणम् ॥२५६॥ ततस्ते मुनयस्तत्र,पर्वते गुरुणा समम्। विहितानशनाः प्रापुः, स्वःस्त्रीनेत्राब्जसूर्यताम् ॥२५७॥ ज्ञात्वैतच्छैलमिच्छैलं, तमेत्य च रथस्थितः । अपूजयन् मुदापूर्णो, वज्रादीनां तनूस्तदा ॥२५८॥ शक्रः प्रदक्षिणीचक्रे, रथस्थो ह्येव तं गिरिम् । भूरुहाश्रमयन्नुच्चैर्भक्तिनम्रः स्वदेहवत् ॥२५९॥ तादृक्षा एव तेऽद्यापि, विद्यंते तत्र भूधरे। रथावर्त्त इति ख्यातस्ततः सोऽभून्महीतले ॥२६०॥ स्वर्गमीयुषि वज्रर्षौ, भव्याध्यन्याध्वपादपे । व्युच्छिन्नं दशमं पूर्व्वं, तुर्यं संहननं तथा ॥२६१॥ –सोऽथ वज्रगुरोः शिष्यो, वज्रसेनः परिभ्रमन् । प्रापाद्भुतश्रियाऽपारं, सोपारं नाम पत्तनम् ॥२६२॥ तत्र शत्रुनृपोलूकार्यमाऽभूज्जितशत्रुराट् । प्रिया च धारिणी तस्य, रोहिणीव हिमद्युतेः ॥२६३॥ तत्रैव जिनदत्ताह्वः, श्राद्ध आसीन्महाधनः । ईश्वरस्येव तस्यासीदीश्वरी नाम वल्लभा ॥२६४॥ तस्मिन् महति दुष्काले, क्षयकाल इवाभवत्। धान्यैर्विनाऽतिदुःस्थं तत्, समस्तं क्षोणिमंडलम् ॥२६५॥ अथेश्वरी निजान् बंधूनित्यूचे कलया गिरा । अद्य यावदिहास्माभिरूर्जितं युधि शूरवत् ॥२६६॥ धान्यं विनाऽधुना त्वेष, दुर्लंघ्यो दुर्दशार्णवः । तद्वरं विषमिश्रान्नमुपभुज्य समाधिना ॥२६७॥ स्मृत्वा पंचनमस्कारं, प्रपद्यानशनं तथा । तनुत्यागं विदध्मोऽथ, मेनिरे तेऽपि तद्गिरम् ॥२६८॥ पक्त्वाऽथ लक्षमूल्यान्नं, यावत् सा नाक्षिपद्विषम्। तावत्तत्रायया वज्रसेनस्तज्जीवनौषधम्॥२६९॥ तं निरी-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्ष्येति सा दध्यावहो मे पुण्यसंगमः। यदोदनस्य पाकोऽभूत्, प्रादुर्भावोऽतिथेस्तथा॥२७०॥ दत्त्वा तदेतत्पात्राय, श्लाघ्यं जन्म करोम्यदः। चित्तवित्तसुपात्राणां, सामग्री हि सुदुर्लभा॥२७१॥ इति मोदभरापूर्णा, तस्मै भिक्षामदत्त सा। ते लक्षमूल्यपाकस्य, वृत्तांतं च न्यवेदयन् ॥२७२॥ अथोवाच मुनिर्भाविभद्रे! मा स्म कृथा इदम्। यस्माभिस्संशयं प्रातर्भविष्यति सुभिक्षकम् ॥२७३॥ साऽपि तं प्रणिपत्याथ, पप्रच्छातुच्छसंमदा। किं प्रभो! भवता ज्ञातमिदं स्वत उतान्यतः? ॥२७४॥ बभाषे वज्रसेनोऽपि, भद्रे! ज्ञातमिदं मया। श्रीवज्रस्वामिनो ज्ञानोल्लोलकल्लोलिनीपतेः॥२७५॥ इति तद्वाक्यपीयूषमज्जामग्नाशयेश्वरी। तं वासरं विषावेगमिवाक्षैप्सीद् झगित्यथ ॥२७६॥ द्वितीये चाह्नि सूर्यांशुस्तोमैस्तिमिरपूरवत्। दूरं प्राक्षेपि दुर्भिक्षं, धान्यैः पोतशतागतैः ॥२७७॥ ततश्चाजनि लोकस्य, सुभिक्षे सति सुस्थता। तत्रैव वज्रसेनोऽपि, तस्थिवान् कतिचिद्दिनान् ॥२७८॥ जिनदत्तेश्वरीमुख्या, विमुखा भववासतः। अन्येद्युर्जगृहुर्दीक्षां, वज्रसेनर्षिसंनिधौ ॥ २७९ ॥ एवं शाखाप्रशाखाद्यैः, प्रसरन् वटशाखिवत्। श्रीवज्रस्वामिसंतानो, दृश्यतेऽद्यापि भूतले ॥ २८० ॥ इत्यार्यवज्रस्य कथां निशम्य, भो भव्यलोकाः! सततं यतध्वम्। सद्धर्म्मसाधर्म्मिकवत्सलत्वे, तथोन्नतौ श्रीजिनशासनस्य ॥ २८१ ॥ साधर्म्मिकवात्सल्ये वज्रस्वामिकथा ॥ एवं साधर्म्मिकवात्सल्यं व्यवस्थाप्य यथा तद्विधेयं तथा सदृष्टांतं षट्सूत्र्याऽऽह—

तम्हा सव्वपयत्तेणं, जो नमुक्कारधारओ। सावओ सोऽवि दट्ठव्वो, जहा परमबंधवो ॥२०१॥
विवायं कलहं चेव, सव्वहा परिवज्जए। साहंमिएहिं सद्धिं तु, जओ एयं वियाहियं ॥२०२॥

जो किर पहणइ साहम्मियंमि कोवेण दंसणमणंमि।
आसायणं तु सो कुणइ निक्किवो लोगबंधूणं ॥ २०३ ॥

For Private and Personal Use Only

तं अत्थं तं च सामत्थं, तं विन्नाणं सुउत्तमं। साहम्मियाण कज्जंमि, जं विचंति सुसावया ॥ २०४ ॥

अन्नन्नदेसाण समागयाणं, अन्नन्नजाईइ समुब्भवाणं।
साहम्मियाणं गुणसुट्ठियाणं, तित्थंकराणं वयणे ठियाणं ॥२०५॥
वत्थन्नपाणासणखाइमेहिं, पुप्फेहि पत्तेहि य पुप्फलेहिं।
सुसावयाणं करणिज्जमेयं, कयं नु जम्हा भरहाहिवेणं ॥२०६॥

कण्ठ्यः, नवरं नमस्कारधारक इति दर्शनमात्रधारकोऽपि ॥ विवादो–राजकुलादौ पणादिमोचनं, कलहो–राटिकरणं चशब्दात् मुष्ट्यादिमिस्ताडनं च, एतानि तावदन्येनापि सह सुश्राद्धो न विधत्ते,साधर्म्मिकैः पुनः सार्द्धं सर्वथा परिवर्जयेत्,कुत इत्याह–यत एतद्वक्ष्यमाणं पूर्वाचार्यैर्व्याख्यातं–प्रतिपादितमिति ॥ कण्ठ्यः ॥ स एवार्थो–धनधान्यादिसंचयः सुष्ठु–अतिशयेनोत्तमं–प्रधानं,तथा तच्च सामर्थ्यं–प्रभुत्वं शरीरवीर्यं वा,तथा तदेव विज्ञानं–राजकुलादौ विज्ञपनादिनैपुण्यं यत्किंचित् साधर्म्मिकाणां कार्ये व्ययंते–चरितार्थयंति सुश्रावका इति ॥ प्राकृतत्वादन्यान्यदेशेभ्यः सुराष्ट्रमरुमालवाद्यपरापरमंडलेभ्यस्तीर्थयात्राद्यर्थं समागतानां, तथा अन्यान्यजातौ–प्राग्वाटपल्लीवालादिवंशे ब्राह्मणक्षत्रियादिकुले वा समुद्भवानां साधर्म्मिकाणां, किंविशिष्टानामित्याह–'गुणे'त्यादि, गुणाः–सम्यक्त्वाणुव्रतादयः क्षांत्यादयश्च तेषु सुष्ठु–अतिशयेन स्थितानां–असद्ग्रहत्यागेन भगवदाज्ञानुपालकानामिति ॥ कण्ठ्यं, नवरं अन्नमिति–दुर्भिक्षादौ धान्यमिति सूत्रषट्कार्थः ॥ भरतचरितं त्विदं–आर्षभिर्भरतस्तेन, तयोश्चरितमुत्तमम् । सत्साधर्म्मिकवात्सल्यप्रस्तावात् किंचिदुच्यते ॥१॥ अत्र प्रत्यग्विदेहेषु, पुरे क्षितिप्रतिष्ठिते। सार्थवाहो धनाख्योऽभूद्, धनी दाता

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रियंवदः ॥२॥ प्रतस्थे सोऽन्यदा ग्रीष्मे, वसंतपुरपत्तनम् । तत्समं धर्मघोषाख्यः, सूरिश्च सपरिच्छदः ॥३॥ अरण्यानीं ततस्तत्र, वर्षारात्रमसौ स्थितः । तत्रर्षिभ्यो गतप्राये, धनो घनमदाद् घृतम् ॥४॥ मृत्वोत्तरकुरुक्षेत्रे, जज्ञे युगलधर्म्मभृत् । त्रिपल्यायुस्ततश्चायं, सौधर्म्मे त्रिदशोऽभवत् ॥५॥ अथापरविदेहेऽस्ति, विजयो गंधिलावती । तत्र वैताढ्यभूमीध्रे, गंधाराख्ये च नीवृति ॥६॥ पुरे गंधसमृद्धेऽतिबलपुत्रो नृपोऽभवत् । नाम्ना शतबलस्तस्य, चंद्रकांता च वल्लभा ॥७॥ धनजीवस्ततश्च्युत्वा, तत्कुक्षौ नंदनोऽजनि । महाबलनृपस्तस्य, प्रिया विनयवत्यभूत् ॥८॥ सचिवौ तु स्वयंबुद्धसंभिन्नश्रोतआह्वयौ । आद्योऽन्यदा नृपं प्राह, प्रेक्षणेक्षणतत्परम् ॥९॥ सर्वं विलपितं गीतं, सर्वं नाट्यं विडंबना । माराः सर्व्वेऽप्यलंकाराः, सर्वे कामाश्च दुःखदाः ॥१०॥ एवं विमृश्य त्यक्त्वैतत्, परलोकसुखावहम् । विधेहि देव ! सद्धर्म्मं, तमथो नृपतिर्जगौ ॥११॥ त्याजयन्नैहिकं प्राप्तं, सुखमामुष्मिकं दिशन् । संदिग्धं हंत मे नित्यं, हितैषी कथ्यसे कथम् ? ॥१२॥ द्वितीयो मंत्र्युवाचैवं, देवायं सचिवो ननु । शोचिष्यति चिरं मांसत्यागिमीनैषिफेरुवत् ॥१३॥ स्वयंबुद्धोऽभ्यधाद् भद्र !, तुच्छसौख्यकृते कृती । कस्ते वचः प्रपद्येत, संसारानित्यतां विदन् ? ॥१४॥ पुनः स प्राह भाव्येव, मृत्युश्चेत्किं पुराऽपि हि । स्थेयं पितृवने किंच, टिट्टीभीत्रासि यत्नकृत् ॥१५॥ स्वयंबुद्धोऽब्रवीन्मुग्ध !,लग्ने युद्धे न शक्यते । दमनं दन्तिनां कूपखननं च प्रदीपने ॥१६॥ अन्यद्विषयगृध्नूनां, दुःखमत्र परत्र च । काकाख्यानकमाख्यासीत्, करिकायोपलक्षितम् ॥१७॥ संभिन्नश्रोत ! एवं यो, ज्ञात्वा कामान् विमुच्य च । चरिष्यति तपस्तीव्रं, शोचिष्यति न च क्वचित् ॥१८॥ यः पुनर्विषयाकांक्षी, मृत्युकालानपेक्षकः । स जंबुक इवाविज्ञो, भावी दुःखैकभाजनम् ॥ १९ ॥ वने वनचरः कश्चिच्छरेणैकेन कुंजरम् । व्यापाद्यादित्सुरेषोऽपि, तद्दन्तादीनथोद्यतः ॥ २० ॥ विमुच्यारोपितं चापं, गृहीत्वा च परश्वधम् । असौ पतद्विपाक्रांतसर्प्पदष्टो

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मृतस्ततः ॥२१॥ दृष्ट्वा तत्रागतः क्रोष्ट्रा, हृष्टो दध्याविदं हृदि । सर्प्पः पुमानिभो भावी, भक्ष्यं मे जीवितावधिः ॥२२॥ ज्याबंधानधुनाऽद्मीति, ध्यात्वा तानेष भक्षयन् । त्रुटन्मौर्व्या धनुष्कोट्या, तालुदेशे हतो मृतः ॥ २३ ॥ एवं ज्याबंधवत् तुच्छे, सक्तो मानुष्यके सुखे । न पश्यत्यायतिं यस्तु, स क्रोष्टेव विनंक्ष्यति ॥२४॥ अथोचे नृपतिर्मंत्रिन्!, परलोकोऽस्ति किं ननु ? । स्वयंबुद्धोऽप्यभाषिष्ट, बाढं शिष्टाग्रणीः शृणु ॥२५॥ यदावां देव ! बालत्वे, वनेऽगच्छाव नंदने । तत्रातिबलराड्जीवोऽवदत्त्वां लांतकाधिपः ॥२६॥ स ते पितामहस्त्यक्त्वा, राज्यं प्रव्रज्य लांतके । इंद्रोऽभूवं ततो वत्स !, धर्म्मे मा भूः श्लथाशयः ॥ २७ ॥ इत्युक्त्वा स तिरोऽधत्त, तत्ते किं नाथ ! विस्मृतम् । राज्ञोचे नेत्यथो लब्धावकाशः सोऽब्रवीदिदम् ॥२८॥ युष्मद्वंशे पुरा जज्ञे, नास्तिकः कुरुचंद्रराट् । प्रिया कुरुमती तस्य, हरिश्चंद्रश्च नंदनः ॥२९॥ कुरुचंद्रो महापापतत्परोऽपूरयद्भवम् । सर्वेन्द्रियविपर्यासात्, पंचत्वं प्राप दुःखितः ॥३०॥ हरिश्चंद्रस्य सद्दृष्टिः, सुबुद्धिर्धर्म्ममंत्र्यभूत् । सोऽथर्षेः केवलाभ्यर्चां, दृष्ट्वा राज्ञे न्यवेदयत् ॥३१॥ गत्वा नत्वा ततो भूपस्तमप्राक्षीत् पितुर्गतिम् । केवली कथयामास, सप्तमीं नरकावनीम् ॥३२॥ ततो मंत्रियुतो राजा, स प्रव्रज्य ययौ शिवम् । असंख्येषु नृपेष्वेवं, गतेषु त्वमभूर्नृपः ॥३३॥ तथा सुबुद्धिवंशेऽहमभूवं धर्म्मधीसखः । ततो निजनियोगत्वादेवं विज्ञप्यसे मया ॥३४॥ विज्ञप्तं यच्चकाले तु, तत्रेदं शृणु कारणम् । गतोऽहं नंदनोद्यानेऽद्याद्राक्षं चारणौ मुनी ॥३५॥ वंदित्वा भवदायुष्कं, तौ पृष्टाविदमूचतुः । मासमेकं ततोऽभ्येत्य, राजन्नेवं व्यजिज्ञपम् ॥३६॥ श्रुत्वेत्येष विलीनो द्राक्, पयःपूर्णामकुंभवत् । कृतांजलिरथोत्थाय, स्वयंबुद्धमदोऽवदत् ॥३७॥ स्वल्पायुः किं करिष्येऽहं, मंत्र्यूचे मा विषीद यत् । साम्यभाजां क्षणेनापि, क्षीयते कर्म्मसंचयः ॥३८॥ चैत्येष्वष्टाह्निकां कृत्वा, स सिद्धायतने नृपः । संस्तारकयतिर्भूत्वाऽनशनं प्रत्यपद्यत ॥३९॥ द्वाविंशतिदिनांतेऽसौ, विपद्य

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्रिदशोऽजनि। ईशाने ललितांगाख्यो, विमाने श्रीप्रभाभिधे ॥४०॥ स्वयंबुद्धोऽपि निष्क्रम्य, मृत्वेशाने सुरोऽभवत्। च्युता स्वयं-
प्रभादेवी, ललितांगप्रियाऽन्यदा ॥४१॥ दृष्ट्वा तं तद्वियोगार्त्तं, जीवस्तस्यैव मंत्रिणः। उवाच शृणु वृत्तांतं, त्वत्कार्यं येन सिध्यति
॥४२॥ द्वीपेऽत्र धातकीखंडे, मेरोः पूर्वविदेहजे। विजये मंगलावत्यां, नंदिग्रामोऽस्ति नंदिभाक् ॥४३॥ नागिलाख्यो गृहपतिस्त-
त्राभूत्तस्य गेहिनी। नागश्रीरिति तस्यास्तु, जज्ञिरे सप्त पुत्रिकाः ॥४४॥ सुलक्षणा सुमंगला, धन्निका चोज्झितादयः। षडेता
सप्तमी निर्नामिकेत्यकृतनामिका ॥४५॥ साऽन्यदा बालकानन्यान्, वीक्ष्य कस्मिंश्चिदुत्सवे। भक्ष्यहस्तान् स्वयं भक्ष्यकामाऽयाचत
मातरम् ॥४६॥ तया दुर्गतया सोचे, ताडयित्वा चपेटया। गत्वाऽंबरतिलकेऽद्रौ, फलान्यद्धि म्रियस्व वा ॥४७॥ निर्नामिका ततो
गेहात्, तत्राद्रौ रुदती ययौ। तदा युगंधराचार्यस्तत्रैव समवासरत् ॥४८। चतुर्ज्ञानी महात्माऽसौ, समस्तश्रुतकेवली। तं नंतुं ग्रामतो
लोकः, प्रभूतो याति तत्क्षणात् ॥४९॥ तं दृष्ट्वा साऽगमत्तत्र, नत्वा पृष्टवती गुरुम्। जगद्बंधो! जगत्यस्मिन्, किं मत्तः कोऽपि
दुःखितः? ॥५०॥ सूरिरूचे सुदुःखार्त्ता, दूरे ते श्वभ्रवासिनः। पश्याध्यक्षं नृतिर्यक्षु, दुःखं वाचामगोचरम् ॥५१॥ तत्र नृणां वियो-
गादिव्याधिबंधवधादिकम्। तिरश्चां तु बुभुक्षातृट्शीतवातातपादिकम् ॥५२॥ दुःखं कुतस्ते धर्म्मं तु, कुरु सर्वसुखावहम्। श्रुत्वेति
गृहिधर्म्मं सा, गृहीत्वा सुचिरं व्यधात् ॥५३॥ अधुनाऽनशनं कृत्वा, सा तत्रास्ति त्वदीक्षणात्। निदानेन विपद्यासौ, पत्नी तव
भविष्यति ॥५४॥ तथैव विहिते तेन, तस्य साऽभूत् स्वयंप्रभा। सुखांभोनिधिमग्नोऽसौ, ततः स्वायुरपूरयत् ॥५५॥ जंबूद्वीपेऽस्ति
मेरोः प्राग्, विजयः पुष्कलावती। पुरं लोहार्गलं तत्र, स्वर्णजंघोऽस्ति भूपतिः ॥ ५६ ॥ प्रिया लक्ष्मीवती तस्य, तत्कुक्षौ स
ततश्च्युतः। पुत्रत्वेन समुत्पद्य, वज्रजंघोऽभवन्नृपः ॥५७॥ च्युत्वा निर्नामिकाजीवस्तत्रैव विजये पुनः। नगर्य्यां पुंडरीकिण्यां,

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वज्रसेनस्य ! चक्रिणः ॥५८॥ पत्न्यां गुणवतीनाम्न्यां, श्रीमतीत्यभिधा सुता। देवसंपातमालोक्य, जातिस्मृतिपराऽभवत् ॥५९॥ सोचे पूर्वं पतिं मुक्त्वा, परिणेष्यामि नेतरम्। ततस्तच्चरितं तां तु, दृष्ट्वा धात्री पटेऽलिखत् ॥६०॥ राज्ञामदर्शयच्चक्रिवर्षग्रंथौ समेयुषाम्। तद् दृष्ट्वा वज्रजंघोऽपि, जातिस्मृत्याऽवदत् स्फुटम्॥६१॥ चक्रिणाऽथ स सत्कृत्य, श्रीमत्या परिणायितः। विमृष्टः श्रीमतीयुक्तो, ययौ लोहार्गलं पुरम् ॥६२॥ प्राव्राजीद्वज्रसेनोऽथ, राज्यं न्यस्य जिनोऽन्यदा। सुते पुष्कलपालाख्ये, सोऽन्यदा द्विषतां भयात् ॥६३॥ आजूहवत् स्वसृपतिं, सप्रियं नगरे स्वके। सुतं संस्थाप्य सोऽचालीदंतःशरवणाध्वना ॥६४॥ बभाषेऽथ जनोऽत्रास्ति, दृग्विषाहिकुलं किल। ततः सोऽगात् पथाऽन्येन, नगरीं पुंडरीकिणीम् ॥६५॥ अरातयस्ततोऽनेशन्नसौ श्यालेन सत्कृतः। वासरान् कतिचित्तत्र, स्थित्वा वज्रो न्यवर्त्तत ॥६६॥ जनोऽवोचच्छरवणे, मुनेरेकस्य केवलम्। जज्ञे तत्रामरोद्योताद्, बभूवुस्तेऽहयोऽविषाः ॥६७॥ ऋजुनैव पथा राज्ञा, गच्छताऽथ निजानुजौ। मुनिः सागरसेनाख्यो, मुनिसेनश्च वीक्षितौ ॥६८॥ सप्रियेण प्रणत्यैतौ, भक्ताद्यैः प्रतिलंभितौ। धन्यंमन्यस्ततो राजा, राज्ञी चागान्निजं पुरम् ॥६९॥ पुत्रेण विषधूमेन, राज्यलुब्धेन तौ हतौ। मृत्वोत्तरकुरुक्षेत्रेऽभूतां युगलधर्म्मिणौ ॥ ७० ॥ ततो देवौ च सौधर्म्मे, त्रिपल्योपमजीवितौ। च्युत्वाऽथ वज्रजंघस्य, जीवः पूर्वविदेहगे ॥७१॥ वच्छावत्याख्यविजये, पुरी याऽस्ति प्रभंकरा। तस्यां सुविधिसद्वैद्योऽभयघोषाभिधोऽभवत् ॥७२॥ (ग्रंथाग्रं ७५००) जज्ञिरे चास्य राड्मंत्रिसार्थेशश्रेष्ठिनां सुताः। वयस्याः श्रीमतीजीवः, केशवाख्यसुतर्णिकृन्नः ॥७३॥ ते पंचाप्यन्यदा वैद्यसद्मस्थाः कुष्ठिनं मुनिम्। वीक्ष्य मित्रमभाषंत, युष्माभिर्भक्ष्यते जनः ॥७४॥ न कस्यचित्तपस्व्यादेश्चिकित्सा क्रियते किल। स प्राह क्रियते किंतु, भेषजानि न संति मे ॥ ७५ ॥ ते प्रोचुर्दद्महे मूल्यं, शाधि साध्वौषधानि नः। सोऽब्रवीत् कंबलीरत्नं, तथा गोशीर्षचंदनम्

For Private and Personal Use Only

॥७६॥ लक्षद्वयेन तत् क्रेयं,तृतीयं तु मदोकसि । विद्यते लक्षपाकाख्यं,तैलं तद् गृह्यतां पुनः॥७७॥ लक्षद्वयं गृहीत्वाऽथ,तेऽप्ययुः कुत्रिकापणे । अयाचंतौषधे तांस्तु, श्रेष्ठ्यूचे किं प्रयोजनम् ? ॥७८॥ तेऽवोचन् कुष्ठिनः साधोश्चिकित्साऽऽभ्यां विधास्यते । सोऽवोचज्जातसंवेगो, गृह्यतामौषधे मुधा॥७९॥ ते दत्त्वा व्रतमादाय, स श्रेष्ठी शिवमीयिवान् । वयस्यास्ते तु सामग्रीं, कृत्वाऽयुः साधुसन्निधौ ॥८०॥ नत्वाऽनुज्ञाप्य तैलेन, सर्वांगं म्रक्षितः स तैः । वेष्टितः कंबलेनाथ, निरीयुः कृमयस्ततः ॥ ८१ ॥ शीतत्वात्तत्र ते लग्ना, निर्यद्भिस्तैस्तु पीडितः । लिप्तश्च चंदनेनाशु, पुनः स्वस्थो बभूव सः ॥८२॥ त्रिरेवमाद्यवेलायां, निर्गताः कृमयस्त्वचः । मांसगास्तु द्वितीयस्यां, तृतीयस्यां च तेऽस्थिगाः ॥८३॥ कृपालवः कृमींस्तांस्ते, चिक्षिपुर्गोकलेवरे । संरोहण्या च तं साधुं, सज्जीचक्रुश्च तत्क्षणात् ॥८४॥ क्षमयित्वा च नत्वा च, गत्वा च नगरं ततः । चैत्यं चक्रुश्च विक्रीय, तेऽर्धमूल्येन कंबलम् ॥ ८५ ॥ गृहीत्वा गृहिधर्म्मं ते, पश्चात्कृत्वा च संयमम् । ते षडप्यच्युतेऽभूवन्निंद्रसामानिकाः सुराः ॥८६॥ द्वीपेऽत्र प्राग्विदेहेषु, विजयः पुष्कलावती । समस्ति श्रीनिवासौकस्तत्र पूः पुंडरीकिणी ॥८७॥ वज्रसेनो नृपस्तत्र, धारिणी तस्य वल्लभा । तत्कुक्षौ वैद्यजीवः स, पूर्वं च्युत्वा सुतोऽभवत् ॥८८॥ स चक्री वज्रनाभाख्य, इतरेऽपि ततश्च्युताः । बभूवुरनुजास्तस्य, चत्वारोऽपि क्रमादमी ॥ ८९ ॥ बाहुः सुबाहुः पीठोऽथ, महापीठाभिधस्तथा । षष्ठो निर्नामिकाजीवः,सारथिश्चक्रिणस्त्वभूत् ॥९०॥ वज्रसेनो जिनो राज्यं, न्यस्य ज्येष्ठसुते व्रतम् । जग्राह ते तु सर्वेऽपि, भोगान् बुभुजिरे वरान् ॥९१॥ वज्रसेनस्य यत्राह्नि, जिनस्याजनि केवलम् । उत्पेदे वज्रनाभस्य, चक्रं तत्राह्नि चक्रिणः ॥ ९२ ॥ तेऽन्यदा तु पितुः पार्श्वे, जगृहुः षडपि व्रतम् । तत्राद्यो द्वादशांगीभृत्, शेषा एकादशांगिनः ॥९३॥ साधूनां भक्तपानाद्यैर्व्यधाद् बाहुरुपग्रहम् । विश्रामणं सुबाहुस्तु, गुरुस्तानन्वमोदत ॥९४॥ ततः पीठमहापीठौ, चक्राते(ऽ)प्रीतिकं

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गुरौ । विंशत्या कारणैस्त्वाद्यस्तीर्थकृत्त्वमुपार्जयत् ॥९५॥ भोगानुपार्जयद् बाहुः, सुबाहुर्बाहुजं बलम् । स्त्रीत्वं पीठमहापीठाववर्जेतां मायया तया ॥९६॥ कालस्त्रिंशत्कुमारत्वे, मंडलित्वे च षोडश । चक्रित्वे पूर्वलक्षाणां, विंशतिश्चतुरन्विता ॥९७॥ व्रते तु वज्रनाभस्य, पूर्वलक्षाश्चतुर्दश । सर्वायुः पूर्वलक्षाणामशीतिश्चतुरर्गला ॥९८॥ आराधनाविधानेन, मृत्वा सर्वेऽपि जज्ञिरे । देवाः सर्वार्थसिद्धाख्ये, विमाने प्रवरर्द्धिके ॥ ९९ ॥ भरतेऽत्रावसर्प्पिण्यां, नाभिः कुलकरोऽन्तिमः । तृतीयारकपर्यंते, जज्ञे तस्य प्रिया पुनः ॥१००॥ मरुदेवीति तत्कुक्षौ,शुक्तौ मुक्तामणिर्यथा । शुचौ कृष्णचतुर्थ्यां तु, वैश्वीनक्षत्रगे विधौ ॥१०१॥ स जीवो वज्रनाभस्य, पुत्रत्वेन ततश्च्युतः । चतुर्दशमहास्वप्नसूचितः समवातरत् ॥१०२॥ शक्रस्तत्रैत्य नत्वांबामूचे भावी सुतस्तव । आद्योऽर्हन् केऽपि व्याख्यांति, शक्रा द्वात्रिंशदाययुः ॥१०३॥ वैश्व्यां चैत्रासिताष्टम्यां, परिपूर्णदिनेष्वथ । वृषांकं स्वर्णवर्णं च, निशीथेऽसूत सा सुतम् ॥१०४॥ विधिवद्दिक्कुमारीभिः,सूतिकर्म्मणि निर्म्मिते । मेरौ जन्ममहश्चक्रे,सर्वेंद्रैः प्रथमार्हतः ॥१०५॥ नाभिर्वृषभ इत्याख्यां, व्यधात् प्रातः प्रभोर्मुदा । शक्रश्च वर्षजातेऽस्येक्ष्वाकुवंशव्यवस्थितिम्॥१०६॥ स्वामिना सह संजाता, कन्या चैका सुमंगला । अकाले च मृतस्यान्या, सुनंदा त्वन्ययुग्मिनः ॥१०७॥ शक्रेण वृषभस्वामी, समयेऽथ विवाहितः । सार्द्धं ताभ्यां कुमारीभ्यां, विवाहस्थितिहेतवे ॥१०८॥ षट्पूर्वलक्षजातस्याभूवन् पत्न्योस्तयोः प्रभोः । बाह्वादयस्ततश्च्युत्वा, चत्वारोऽपि क्रमादमी ॥१०९॥ युग्मे भरतब्राह्म्यौ बाहुबली सुंदरीति च । आद्यास्ततः सुतयुग्मैकोनपंचाशतं पुनः ॥११०॥ गतेषु पूर्वलक्षेषु, विंशतौ जन्मतः प्रभोः। महर्घ्या देवराजेन, चक्रे राज्याभिषेचनम् ॥१११॥ विनीतां नगरीं शक्रः, कुबेरेण न्यवेशयत् । स्वामी शिल्पकलादीनि, भरताद्यानशिक्षयत् ॥११२॥ त्रिषष्टिपूर्वलक्षाणि, राज्यं कृत्वा जगत्पतिः । न्यस्य पुत्रशतं राज्ये, दत्त्वा दानं च वार्षिकम् ॥११३॥ वैश्व्यां

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चैत्रासिताष्टम्यामपराह्ने सुदर्शनाम् । आरुह्य शिबिकां गत्वोद्याने सिद्धार्थनामनि ॥११४॥ कृत्वा लोचं चतुर्मुष्टिं, सहस्रै राजभिः
समम् । चतुःसंख्यैः प्रवव्राज, कृतषष्ठतपाः प्रभुः ॥११५॥ सोऽथ निर्नामिकाजीवश्रुत्वा सर्वार्थसिद्धितः। पुत्रः सोमप्रभाख्यस्य,बाहु-
बल्यात्मजस्य सः ॥११६॥ पुरे गजपुरे जज्ञे, श्रेयांसो नाम तेन च । अकारीक्षुरसेणैष, वर्षांते पारणं प्रभुः ॥११७॥ स्वामी तक्ष-
शिलां गत्वा, यत्राधात् प्रतिमां निशि । रात्रं बाहुबली तत्र, धर्म्मचक्रं व्यधात् प्रगे ॥११८॥ आयानार्येषु मौनेन, विहृत्याब्दसह-
कम् । पुरे पुरिमतालाख्ये, ययौ स्वामी समाहितः ॥११९॥ उद्याने तत्र शकटमुखे वटतरोरधः । जन्मर्क्षे फाल्गुने कृष्णैकादश्यां
परमेश्वरः ॥१२०॥ पूर्वाह्णेऽष्टमभक्तेन, केवलज्ञानमासदत् । महिमानं ततश्चक्रुः, सर्वे देवासुरादयः ॥१२१॥ भरतस्यायुधागारे,चक्र-
रत्नं तदाऽजनि । युगपत्केवलं तच्च, राज्ञे पुंभिर्निवेदितम् ॥१२२॥ अचिंतयत्ततो राजा, किं पूज्यं प्रथमं मया ? । क्षणान्निर्णीतवां-
स्तातः, पूज्यः प्रेत्य सुखावहः ॥१२३॥ रुदंतीं पुत्रशोकेन, नीलीच्छन्नदृशं ततः । सिंधुरस्कंधमारोप्य, मरुदेवीं स्वयं नृपः ॥१२४॥
जिनं नंतुं व्रजन्नूचे, मातः ! पश्य श्रियं प्रभोः । अनन्यसदृशीं देवासुराणामपि दुर्लभाम् ॥१२५॥ हर्षाश्रुप्रगलच्छाया, सा पश्यंती
प्रभोः श्रियम् । क्षणात् कर्म्मक्षयं कृत्वा, निर्वृता शुभभावतः ॥१२६॥ ततः प्रथमसिद्धोऽयमित्यभ्यर्च्य कलेवरम् । तस्याः क्षीर-
महांभोधौ, चिक्षिपेऽनिमिषैर्मुदा ॥१२७॥ अभ्रच्छायातपाभ्यां हि, शरत्काल इव क्षणात् । नृपो हर्षविषादाभ्यां, युगपत् सस्वजे-
तराम् ॥१२८॥ ततः समवसृत्यंतर्गत्वा नत्वा जगद्गुरुम् । निषद्य च यथास्थानमश्रौषीद् देशनामिति ॥१२९॥ "जीवाः सुखैषिणः
सर्वे, तन्मोक्षे मुख्यमक्षयम् । स च ज्ञानक्रियाभ्यां हि, यतध्वं तत्र सज्जनाः ! ॥१३०॥" श्रुत्वेमां देशनां भर्त्तुः, प्रावाजीद्भरता-
त्मजः । पुंडरीकस्तथाऽन्येऽपि, भूयांसः साधवोऽभवन् ॥१३१॥ साध्व्यो ब्राह्म्यादिकाः श्राद्धा, भरताद्यास्तु सुंदरी । व्रताय तेन

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नो मुक्ता, तदाद्याः श्राविकास्ततः ॥१३२॥ विधायेत्यादिमं संघं, विजह्रेऽन्यत्र तीर्थकृत् । भरतस्तु गृहं गत्वा, चक्रमानर्च कृत्यवित् ॥१३३॥ तत्पूर्वाभिमुखं गत्वा, योजनांते स्थितिं व्यधात् । योजनप्रमितिर्जज्ञे, ततो भरतभूतले ॥ १३४ ॥ चतुरंगचमूयुक्तो, भरतस्तदनु व्रजन् । मागधं तीर्थमासाद्य, ततश्चक्रेऽष्टमं तपः ॥१३५॥ रथेनैत्यांबुधौ चक्रनाभिदघ्नपयोऽवधिम् । स्वाख्यांकमिषुमक्षेप्सीन्, मागधाधिपतिं प्रति ॥१३६॥ स पपात पुरस्तस्य, गत्वा द्वादशयोजनीम् । चुकोप सोऽपि तं प्रेक्ष्याशाम्यन्नाम निरीक्ष्य च ॥१३७॥ शरं हारं किरीटं च, चूडारत्नं च कुंडले । कटके च गृहीत्वैत्य, नत्वोवाचेति चक्रिणम् ॥१३८॥ अहं ते पूर्वदिक्पालः, सदैवाज्ञाविधायकः । सत्कृत्य तं विसृज्याथ, भरतोऽष्टाह्निकां व्यधात् ॥१३९॥ तथैव वरदामानं, गत्वा प्राच्यां वशे कृते । राज्ञे सोऽपि कटीसूत्रं, ददौ ग्रैवेयकादि च ॥१४०॥ प्रभासमपरस्यां तु, मुक्तामालादि सोऽप्यदात् । ततोऽप्यसाधयत्सिंधुं, सा कुंभाष्टसहस्रकम् ॥१४१॥ अदाद्रात्नं ततः प्राप, वैताढ्योपत्यकं नृपः । धीमानसाधयत्तत्र, वैताढ्याद्रिकुमारकम् ॥१४२॥ कृतमालं तमिश्राख्यगुहेशं चाथ सोऽप्यदात् । दिव्यं स्त्रीरत्नयोग्यं तु, सर्वालंकारमप्यथ ॥१४३॥ सुषेणो नाम सेनानीः, सिंधुमुत्तीर्य चर्म्मणा । सैन्यार्द्धयुगपाश्चर्यं सोऽसाधयत् सिंधुनिष्कुटम् ॥१४४॥ सोऽश्वरत्नस्थितो दंडरत्नेन त्रिरताडयत् । तमिश्रायाः कपाटे तत्स्वामी ते उदघाटयत् ॥१४५॥ षण्मासां तु प्रतीक्ष्याथ, हस्तिरत्नस्थितो नृपः । गुहांतः प्राविशत् कुर्वन्नुद्योतं मणिरत्नतः ॥१४६॥ काकण्यैकोनपंचाशत्तद्भित्त्योर्मंडलानि च । धनुःपंचशतीमानान्यालिलेख क्षितीश्वरः ॥१४७॥ तत्रोन्मग्नानिमग्नाख्ये, नद्यावुत्तीर्य पद्यया । कृतया सूत्रधारेण, गुहाया निर्ययौ ततः ॥१४८॥ चिलातैश्चक्रिसेनान्या, युद्धे भग्नैः स्वदेवता । स्मृता मेघमुखाश्चक्रिसैन्येऽथ ववृषुर्भृशम् ॥१४९॥ चतुरंगचमूं चक्रं, चक्री चक्रेऽथ चर्म्मणि । उपरिष्ठाच्छत्ररत्नं च, तन्मूले च मणिं व्यधात् ॥१५०॥ लूयंते चात्र

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मध्याह्ने, प्रातरुप्तास्तु शालयः । लोके ब्रह्मांडसंज्ञं तत्सप्तरात्रमवस्थितम् ॥१५१॥ ततो मेघमुखा देवा, भग्नाश्चक्र्याभियोगिकैः । भृत्यभावं ततो भेजुर्म्लेच्छास्ते भरतेशितुः ॥१५२॥ गिरौ हिमवति क्षुद्रे, गत्वा राट् शरमक्षिपत् । सोऽप्यूर्द्ध्वं योजनानां तु, द्वासप्ततिमगाच्छरः ॥१५३॥ मागधाधिपवत् कृत्वा, तद्गिरीशं वशंवदम् । चक्री स्वरथतुंडेन, तमद्रिं त्रिरताडयत् ॥१५४॥ काकिण्यर्षभकूटाद्रौ, लिलेखाथ स्वनाम सः । असाधयच्च सेनानीरुदीच्यां सिंधुनिष्कुटम् ॥१५५॥ गंगां चासाधयत्तां च, बुभुजेऽब्दसहस्रकम् । असाधयत् सुषेणोऽथ, गंगानिष्कुटमुत्तरम् ॥१५६॥ वैताढ्ये खेचराधीशौ, नमी च विनमी तथा । द्वादशाब्द्या जितौ राज्ञा, खड्गरत्नभृता ततः ॥१५७॥ नमी रत्नान्यदादन्यः, स्त्रीरत्नमथ राड् व्यधात् । वश्यं खंडप्रपाताख्यं, गुहेशं नाट्यमालिनम् ॥१५८॥ प्राग्वदुद्घाटितद्वारा, निर्गत्य गुहया तया । असाधयन्निधीन् गंगामूलस्थान् स नवाप्यमून् ॥१५९॥ नैसर्प्पः१ पांडुक२ श्चैव, पिंगलः३ सर्वरत्नकः४ । महापद्मश्च५ कालश्च६, महाकालश्च७ मानवः८ ॥१६०॥ शंखस्थिताश्च९ ते यक्षसहस्रेण पृथक् पृथक् । क्रमात्तेषु भवत्येतच्चक्रिपुण्यप्रभावतः ॥१६१॥ निवेशो नगरादीनां १, धान्यमानधनोद्भवः २ । नृतिर्यग्भूषणविधि३ श्चक्रिरत्नोद्भवस्तथा ४ ॥१६२॥ वस्त्रोत्पत्तिश्च५ कालस्य,ज्ञानं६ स्वर्णादिकोद्भवः७ । शुद्धा नीतिप्रसूतिश्च८, काव्यनाटकयोर्विधिः९ ॥१६३॥ तेऽष्टचक्रप्रतिष्ठा योजनानि द्वादशायताः । अष्टोच्चा नवविस्तीर्णा, मंजूषाकारधारिणः ॥१६४॥ सुषेणोऽप्यजयद्गंगानिष्कुटं दाक्षिणात्यकम् । भरतोऽसाधयत् षष्ट्यब्दसहस्र्येति भारतम् ॥१६५॥ न्यस्तकृत्यो गृहपतौ, कृतशांतिः पुरोधसा । राजन् राजा महर्ध्याऽसौ, विनीतामाययौ पुरीम् ॥१६६॥ चक्रे राज्याभिषेकोऽस्य, राजभिर्द्वादशाब्दिकः । चक्री स्वौकस्ततो गत्वा, ज्ञातिवर्गं व्यलोकत ॥१६७॥ अथ सा सुंदरी दीक्षानिषेधाद्दः प्रभृत्यपि । आचाम्लानि व्यधान्नित्यमुक्त्वा मुक्तौ महामनाः ॥१६८॥ तपःपरां कृशांगीं तां, वीक्ष्योचे प्रव्रजिष्यसि । किं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्वसः ? साऽब्रवीद् बाढं, ततस्तां भरतोऽमुचत् ॥१६९॥ तदा च समवासार्षीदृषभोऽष्टापदाचले । गत्वा सा तत्र जग्राह, व्रतं तीर्थकृदंतिके
॥१७०॥ राजा दूतमुखेनाख्यत् ,सौदर्यांस्तांल्लघूनिति । सेवध्वं मां मया सार्द्धं, युध्यध्वं वाऽधुना ध्रुवम् ॥१७१॥ कुमारास्तेऽपि गत्वा-
ऽऽशु, नत्वा तातं बभाषिरे । युष्मद्दत्तानि राज्यानि,लात्यसौ किमु कुर्म्महे ? ॥१७२॥ (ग्रंथाग्रं । ६८००) स्वाम्यथोवाच हे वत्सा !,
या वांछा विषयेषु वः । न च्छिन्ना स्वःसुखैः सा हि, च्छेत्स्यते नृसुखैः कथम् ? ॥१७३॥ अत्रार्थेऽचीकथन्नाथः, कथामांगारदा-
हिकीम् । वैतालिकं च ते श्रुत्वाऽध्ययनं शिश्रियुर्व्रतम् ॥१७४॥ प्रैषीद् दूतमथो बाहुबलिने भरतः स तु । गत्वा नत्वेत्यभाषिष्ट, स्पष्ट-
वाक् भरतानुजम् ॥१७५॥ भरतो भरतक्षेत्रे, विभुरद्वैतवैभवः । कल्पद्रुः सेवकानां यो, द्विषां महिषवाहनः ॥१७६॥ ज्येष्ठो भ्राता
जगज्ज्येष्ठ !, सर्वत्राप्यौचितीचणः । तदसौ सेव्यतां स्वामिंस्ततो बाहुबलिर्जगौ ॥१७७॥ सेवकानामसौ कर्तुमलं पुण्यादृतेऽपि किम् ? ।
जिताश्वानेन केऽमित्रा, अजय्ये मय्यनिर्जिते ? ॥१७८॥ राजाऽधमौचितीचंचुर्दीक्षयन्ननुजानहो । ज्ञास्यते युधि लग्नेऽन्यदित्युक्त्वा तं
व्यसर्जयत् ॥१७९॥ ततश्च भरतः सर्वसामग्रीसहितोऽचलत् । सौनंदेयोऽपि तं ज्ञात्वा, भरतायाभ्यषेणयत् ॥१८०॥ संग्रामसमये
तूक्तौ, सुरविद्याधरैरिमौ । युवां ननु महात्मानौ, युध्येथां दृग्युधादिभिः ॥१८१॥ आमेत्युक्ते ततश्चक्री, विजिग्ये दृष्टिसंयता ।
वाग्बाहुमुष्टिदंडैश्च, सौनंदेयेन लीलया ॥१८२॥ ततश्चितातुरश्चक्री, चक्रं सस्मार तत्करे । आगाद् बाहुबली तं च, दृष्ट्वोचे चक्रिणं
क्रुधा ॥१८३॥ धिक् त्वां भ्रष्टाश्रवः किं च, सचक्रं चूरयामि मे । किंत्वेभिर्भोगसंयोगैरीदृग्भिर्दारुणैः कृतम् ॥१८४॥ इत्युक्त्वा प्रा-
व्रजत् सोऽथ, भरतस्तमपर्षयत् । न्यस्य सोमप्रभं तस्य, राज्येऽसौ स्वां पुरीमगात् ॥१८५॥ दध्यौ बाहुबली मानाद्वंदिष्येऽहं कथं
लघून् । बंधुबंधुसुतादींश्च, प्रभुपार्श्वे स्थितान् मुनीन् ? ॥१८६॥ केवलार्थी ततस्तत्र, तस्थौ प्रतिमया च सः । वर्षांते प्राहिणोद् ब्राह्मीं,

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सुंदरीं च जगद्विभुः ॥१८७॥ तृणवल्ल्यादिभिर्व्याप्तं, ते तं दृष्ट्वेत्यवोचताम्। स्वाम्याख्यत् केवलं न स्यात्, करिस्कंधजुषां क्वचित् ॥१८८॥ स दध्यौ मे कुतो हस्ती?, ज्ञातं मानो मतंगजः। धिग् मां विनयविध्वंसकारिमानविडंबितम् ॥१८९॥ इयत्कालं मुधा सेहे, शीतवातातपादिकम्। ततश्चारित्रपूतांस्तान्, वंदिष्येऽद्य शिशूनपि ॥१९०॥ ध्यायन्निति विशुद्धात्मा, सोऽथ पादमुदक्षिपत्। केवलं प्राप्य गत्वाऽस्थात्तत्र केवलिपर्षदि ॥१९१॥ राज्यं भरतराजोऽथ, कुर्व्वन्नेतैर्युतो यथा। यक्षाणां कृतरक्षाणां, सहस्रास्तत्र षोडश ॥१९२॥ राज्ञां मुकुटबद्धानां, द्वात्रिंशच्च सहस्रकाः। चतुष्षष्टिसहस्राश्च, राज्ञीनां वरयोषिताम् ॥१९३॥ पत्तनानां सहस्राण्यष्टाचत्वारिंशदप्यथ। द्वासप्ततिसहस्राश्च, समृद्धानां पुरां तथा ॥१९४॥ तथा षोडश खेटानां, संबाधानां चतुर्दश। कर्बटानां सहस्राश्च, विंशतिश्चतुरन्विता ॥१९५॥ मटंबानां च तावंत, आकराणां च विंशतिः। द्रोणमुखसहस्राणां, नवतिर्नवभिर्युता ॥१९६॥ तथा त्रिषष्टिसंयुक्ताः, सूदानां च शतत्रयी। श्रेणीप्रश्रेणयश्चाष्टादश सेवाकृतोऽनिशम् ॥१९७॥ प्रत्येकं च रथाश्वेभलक्षाश्चतुरशीतिकाः। प्रत्येकं ग्रामपत्तीनां, कोट्यः षण्णवतिस्तथा ॥१९८॥ अत्र च विषमपदानामर्थो यथा—ग्रामो वृत्यावृतः स्यान्नगरमुरुचतुर्गोपुरोद्भासिशोभं, खेटं नद्यद्रिवेष्टं परिवृतमभितः कर्बटं पर्वतेन। ग्रामैर्युक्तं मडंबं दलितदशशतैः पत्तनं रत्नयोनिर्द्रोणाख्यं सिंधुवेलावलयितमथ संबाधनं चाद्रिशृंगे ॥१९९॥ कुराज्यैकोनपंचाशत्, पंचाशच्चांतरोदकाः। प्रयुक्ता चैवमादीनां, वस्तुनामनुशासिता ॥२००॥ द्वात्रिंशतः सहस्राणां, देशानामीशिता तथा। द्वात्रिंशद्बद्धसंज्ञानां, नाटकानामपीयताम् ॥२०१॥ भरतः पूर्वजन्मर्षिदानपुण्यप्रभावतः। समग्रभरतैश्वर्यसुखं सुचिरमन्वभूत् ॥२०२॥ अन्यदा समवासार्षीद्गिरावष्टापदे प्रभुः। सर्वर्द्ध्या भरतस्तत्र, गत्वाऽर्हंतमवंदत ॥२०३॥ तत्र दृष्ट्वाऽनुजान् दध्यौ, भुंक्ते काकोऽपि नैककः। विटभोज्यं व्यधां राज्यं, श्वेवोच्छिद्य निजं कुलम् ॥२०४॥ संप्रत्यपि

For Private and Personal Use Only

ततो भोगैः, प्रार्थयिष्येऽनुजानमून्। राजा ध्यात्वेति राज्येन, नत्वा तानभ्यमंत्रयत् ॥२०५॥ स्वाम्युवाच न लांत्येते, राज्यं वांत-
मिवाथ सः। आनाय्य मोदकानांसि, पंचशत्या प्रदत्तवान् ॥२०६॥ अकल्प्यमिदमूचेऽर्हन्नाधाकर्म्माहृतं ह्यदः। अकृताकारितान्नं तु,
यच्छन्नूचेऽर्हताऽथ सः ॥२०७॥ यतीनां राजपिंडत्वात्, कल्पते नैतदप्यथ। निषिद्धः सर्वथा राजा, दध्यौ म्लानमुखांबुजः ॥२०८॥
त्यक्तोऽहं तातपादैस्तु, सर्वथा पापकर्मकृत्। धिग्मां कुकर्म्मचंडालं, भविष्यामि कथं हहा? ॥२०९॥ शोकार्त्तं तं हरिर्ज्ञात्वाऽप्राक्षीत्
प्रभुमवग्रहम्। स्वाम्याख्यात् शृणु देवेंद्रावग्रहः पंचधा पुनः ॥२१०॥ शक्रचक्रिनृपागारिसाधुभेदादमीषु तु। पूर्वः पूर्वः समग्रोऽपि,
पाश्चात्येन विबाध्यते ॥ २११ ॥ शक्रोऽथोवाच साधुभ्यो, द्रव्यादिभिरवग्रहः। दत्तो मया निजोऽथोचे, प्रीतचित्तो नृपः प्रभुम्
॥२१२॥ स्वकीयोऽवग्रहो दत्तो, यतिभ्यः सर्वथा मया। ऋभुक्षाणं बभाषेऽथ, हर्षभाग् वृषभात्मजः ॥ २१३ ॥ ददे कस्मायिदं
भक्तं ?, वद विद्वन्! दिवस्पते!। गुणोत्तरेभ्य इत्यूचे, शक्रः सोऽथेत्यचिंतयत् ॥ २१४ ॥ के ते मत्तस्ततो ज्ञातं, विरताविरताः
खलु। तत्तेषां भक्तपानाद्यैः,करिष्ये भक्तिमादृतः ॥२१५॥ तुष्टः पुनरभाषिष्ट, दृष्ट्वा स्वष्ठ्याकृतिं हरिम्। स्वर्गे तिष्ठत किं यूयं,रूपेणा-
नेन ? सोऽभ्यधात् ॥२१६॥ नैतत्स्वाभाविकं तत्तु, मर्त्यैर्द्रष्टुं न शक्यते। राजोचे कौतुकं मेऽत्र, तद्दर्शय यथा तथा ॥२१७॥ शक्रोऽ-
प्यदर्शयत्तस्यैकांगुलीं भूषणान्विताम्। दृष्ट्वाऽत्यंतप्रदीप्तां तां, मुमुदे मेदिनीपतिः ॥२१८॥ शक्रांगुलीं च संस्थाप्याकार्षीदष्टाह्निकां
नृपः। ततःप्रभृति संजज्ञे, पृथ्व्यामिंद्रमहोत्सवः ॥२१९॥ विजह्रेऽन्यत्र तीर्थेशः, पृथ्वीशोऽप्येत्य मंदिरे। आकार्य्य श्रावकानूचे,
भक्तिनिर्भरया गिरा ॥२२०॥ युष्माभिः कृषिवाणिज्यं, नैवान्यदपि कर्म्म च। कार्यं किंतु सदाऽप्यत्र, भोक्तव्यं मम सद्मनि ॥२२१॥
अपूर्वं श्रुतमध्येयं, पूर्व्वाधीतं च गुण्यताम्। धर्म्मैकमानसैः स्थेयं, भो भोः साधर्म्मिका यतः ॥२२२॥ सत्साधर्म्मिकवात्सल्ये,परा

प्रवचनोन्नतिः । तया च तीर्थकृन्नामकर्म्म जीवः समार्जयेत् ॥२२३॥ श्रूयते च मदग्रे तु, संभूयेति जितो भवान्। वर्द्धते च भयं येभ्यस्तस्मान्मा हन मा हन ॥२२४॥ तथैव चक्रिरे ते तु, चक्री त्वाकर्ण्य तद्वचः । अचिंतयज्जितोऽहं कैर्हुं कषायैस्ततश्च मे ॥२२५॥ भयमस्ति ततः कस्माद्धेतोर्हन्मि यतोऽगिनः। संवेगमित्यगाद्राजा, शृण्वानस्तां गिरं क्षणम् ॥२२६॥ पुनः पश्यन्नसौ प्रीत्या, साम्राज्यश्रियमुत्तराम्। सिषेवे विषयान् भोगफलं हि बलवत्ततः ॥२२७॥ सूदैर्नृपोऽथ विज्ञप्तो, भूयिष्ठा इह भोजिनः। परीक्षार्थं ततो राजा, श्रावकानिति पृष्टवान् ॥२२८॥ व्रतानि कति वः संति ?, तेऽप्यूचुर्न व्रतानि नः। अणुव्रतानि पंच स्युः, सप्त शिक्षाव्रतानि च ॥२२९॥ रेखात्रयेण काकण्या, तेऽथ राज्ञाऽंकिता हृदि। लांछ्यंते तेऽपि षण्मास्या, षण्मास्यैत्र महीभुजा ॥२३०॥ ब्राह्मणा इत्यजायंत, ते पुत्रान् स्वानदीक्षयन्। परीषहासहिष्णूंस्तु, कानपि श्रावकान् व्यधुः ॥२३१॥ आर्यान् वेदान् व्यधाच्छ्राद्धधर्म्माचारपरान्नृपः । तेऽनार्याः सुलसायाज्ञवल्क्याद्यैश्चक्रिरे पुनः ॥२३२॥ पश्चाद्यज्ञोपवीतानि, सौवर्णादीनि जज्ञिरे । मिथ्यात्वं ब्राह्मणास्तेऽगुरंतरे नवमार्हतः ॥ २३३ ॥ राज्ञाऽन्यदा जिनोऽत्रत्यान्, पृष्टो भाविजिनादिकान् । जगाद पितृमातायुर्मानवर्णादिभिश्च तान् ॥२३४॥ विहृत्याब्दसहस्रोनं, पूर्वलक्षमथ प्रभुः। केवलित्वेन धर्म्मं च, पंचयाममुपादिशत् ॥२३५॥ चतुर्युक् पुंडरीकाद्या, अशीतिर्गणधारिणः । सहस्रास्तु चतुर्युक्ताशीतिश्चाप्यनगारिणाम् ॥२३६॥ साध्वीनां ब्राह्मिकासुंदर्यादीनां च त्रिलक्षिका। श्रावकाणां त्रिलक्षी च,सहस्रैः पंचभिर्युता ॥२३७॥ श्राविका पंचलक्षी चतुष्पंचाशत्सहस्रयुक्। प्रभोः चतुःसहस्री चाभूच्चतुर्दशपूर्विणाम् ॥२३८॥ सार्द्धसप्तशतीयुक्तास्तथाऽवधिमतां नव। सहस्राः केवलज्ञानभृतां ते विंशतिः पुनः॥२३९॥ विंशतिर्वैक्रियर्द्धीनां,सहस्राः षट्शतीयुताः। सहस्रा द्वादशाभूवन् सार्द्धानि षट्शतानि च ॥२४०॥ मनःपर्ययुक्तानां, तावंतो वादिनोऽपि च । द्वाविंशतिसहस्राश्चानुत्तरेषूपपा-

तिनाम् ॥२४१॥ युक्ता नवशतैरेवं, भव्यवर्गं प्रबोध्य सः । धनुष्पंचशतीमानश्चाष्टापदसमद्युतिः ॥ २४२ ॥ गिरावष्टापदेऽन्येद्युः, स्वामी नष्टापदाग्रणीः । आययौ जगतामष्टापदादिव्यसनैकहृत् ॥२४३॥ अष्टभिः कुलकं । तृतीयारे स साद्धाष्टमासत्र्यब्दावशेषके । माघकृष्णत्रयोदश्यां, पूर्वाह्णेऽभीचिगे विधौ ॥२४४॥ चतुर्दशेन भक्तेन, सहस्रैर्दशभिः समम् । मुनीनामथ पर्यंकनिषण्णो योगरोधतः ॥२४५॥ सर्वायुः पूर्वलक्षास्त्वतीत्याशीतिं चतुर्युताम् । प्रथमस्तीर्थकृत् प्राप, शाश्वतं परमं पदम् ॥२४६॥ त्रिभिर्विशेषकं ॥ सुरासुराश्च चक्री च, पूर्वायातास्ततः प्रभोः । विधिवच्चक्रिरे मोक्षमहं कृत्वा चितित्रयीम् ॥२४७॥ पूर्वापाच्यपराशास्वर्हतस्तद्वंशजन्मिनाम् । शेषाणां च क्रमाद् वृत्तां, त्रिकोणां चतुरश्रिकाम् ॥२४८॥ त्रीनग्नींस्तान्नृपो भक्त्या, श्रावकाणां समार्प्पयत् । तेऽपि त्रिवार्षिकैर्व्रीहियवाद्यैर्जुहुवुश्च तान् ॥२४९॥ ते वृद्धश्रावकास्तेन, प्रथिता अग्निहोत्रिकाः । लोकोऽपि राजपूज्यत्वात्तेभ्यो दानमदात्तदा ॥२५०॥ तत्र सिंहनिषद्याख्यं, चैत्यं वर्द्धकिरत्नतः । त्रिकोशोच्चं द्विगव्यूतपृथु दैर्घ्यं च योजनम् ॥२५१॥ चतुर्द्वारं च तत्रार्चाः, स्वस्ववर्णप्रमाणतः । जिनानां वृषभादीनां, चतुर्विंशतिमप्यथ ॥२५२॥ भक्त्या स्तूपशतं चक्री, भ्रातॄणां प्रतिमाशतम् । एकोनं तु गिरौ तत्र, दंडेनाष्टौ पदानि च ॥२५३॥ कारयित्वेति तत्तीर्थं, चक्र्यागत्य निजां पुरीम् । भेजे भोगान् पुनः पंच, पूर्वलक्षीं यथासुखम् ॥२५४॥ अन्यदा च कृतस्नानः, सर्वालंकारभूषितः । गत्वाऽतंर्दर्प्पणागारं, सिंहासन उपाविशत् ॥२५५॥ पश्यतस्तस्य संक्रांतं, स्वगात्रं मणिभित्तिषु । अंगुलीयकमेकं चापतद्राज्ञाऽप्यलक्षितम् ॥२५६॥ तद्विना चांगुलीं तां तु, क्ष्मापतिर्वीक्ष्य विश्रियम् । दध्यावागंतुकाऽत्र श्रीः, पुस्ताद्यैरिव भित्तिषु ॥२५७॥ स्वांगेभ्यो भूषणान्येष, उत्ततार यथा यथा । तथा तथाऽतिभूयांसं, संवेगमगमत् परम् ॥२५८॥ आरुह्य क्षपकश्रेणीं, शुक्लध्यानाग्निना क्षणात् । घातिकर्म्माणि निर्दह्य, केवलश्रियमाप सः ॥२५९॥ शक्रो-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ऽथासनकंपेन, तत्रागाद्धरतोऽपि च । देवतादत्तमादत्त, द्रव्यलिंगं च तद्गिरा ॥२६०॥ स्वर्णांभोजे निषद्याथ, कृत्वा सद्देशनामसौ। प्रबोध्य दीक्षयामास, सहस्रान् दश भूभुजाम् ॥२६१॥ भरतः पूर्वलक्षाणि, कौमार्ये सप्तसप्ततिम्। अतीत्य मंडलित्वे च, सहस्रं शरदां पुनः ॥२६२॥ तदूनायां कृतायां च, पुनः षट्पूर्वलक्षिकाम्। विहृत्य केवलित्वे तु, पूर्वलक्षं तथैककम् ॥ २६३ ॥ सिद्धः शत्रुंजये तीर्थे, तत्पुत्रस्तु बिडौजसा। अथादित्ययशोऽभिख्यः,पितृराज्येऽभ्यषिच्यत ॥२६४॥ एवमष्टौ क्रमात्ते तु, त्रिखंडेशाः शिवं ययुः । दिग्मात्रमिदमित्युक्तं, चरितं भरतेशितुः ॥२६५॥ साधर्म्मिकाणां भरतेश्वरेण, वात्सल्यमेवं विहितं निशम्य। सुश्रावकाः! श्रावकलोकवर्गे, भक्तिं स्वशक्त्या कुरुताशनाद्यैः ॥२६६॥ साधर्म्मिकवात्सल्ये भरतेश्वरकथा ॥ वात्सल्यमेव राजग्रहाद्यापदुद्धाररूपं सदृष्टांतमाह—

वज्जाउहस्स रामेणं, जह्ा वच्छल्लयं कयं । ससत्तिअणुरूवं तु, तहा वच्छल्लयं करे ॥२०७॥

अक्षरार्थः सुगमो, भावार्थस्तु ज्ञातगम्यः, तच्चेदं–क्षेत्रेऽत्र पुर्ययोध्यायामिक्ष्वाकुकुलविश्रुतः। (ग्रंथाग्रं ७०००) राजा दशरथो जज्ञे, विवेकरथसारथिः ॥१॥ तस्याभवन्महादेवी, कौशल्या कुशलाशया। द्वितीया तु सुमित्राख्या, तृतीया केकयी पुनः ॥२॥ तुर्या वसुप्रभाभिख्या, तासां पुत्रा इमे क्रमात् । पद्मनामाष्टमः शीरी, रामभद्रापराह्वयः ॥ ३ ॥ नारायणाभिधः शार्ङ्गी, लक्ष्मणापरनामकः। तृतीयो भरताभिख्यः, शत्रुघ्नश्च तुरीयकः ॥४॥ –इतश्च मिथिलापुर्यां, जनकोऽभून्महीपतिः। विदेहेति प्रिया तस्य, सीतानाम्नी च तत्सुता ॥५॥ वज्रावर्त्तार्णवावर्त्तचापारोपात् पणीकृताम् । गत्वाऽथोद्यौवनां तत्र,पद्मस्तामुदवाहयत् ॥६॥ समं रामादिभिः पुत्रैः, राजा दशरथस्ततः। जिनधर्मरतः प्राज्यं, साम्राज्यं सुचिरं व्यधात् ॥७॥ –कौशल्यायै जिनस्नात्रं, सौविदे- ॥३२॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नान्यदाऽऽदितः । पश्चाच्चापरदेवीभ्यश्चेटीभिः प्राहिणोन्नृपः ॥८॥ तारुण्याच्चेटिकाः शीघ्रं, गत्वा ताः पूर्व्वमेव हि । देवीनामार्पय-
त्स्नात्रपाथस्ताश्च ववंदिरे ॥९॥ सौविदे त्वतिवृद्धत्वात्, मंदवन्मंदगामिनि । अनाप्तस्नात्रपानीया, कौशल्या त्वपमानिता ॥ १० ॥
उद्बद्धुं यावदारेभे, स्वं तत्रैत्य नृपोऽप्यथ । मृत्योर्निवार्य तां प्रोचे, त्वयेदं प्रकृतं कथम् ? ॥११॥ ततः सोचेऽपमानं तमथागा-
त्तत्र सौविदः । किमागास्त्वं विलंबेन, राज्ञाऽसावित्यपृच्छयत ? ॥१२॥ कंचुक्यपि जजल्पात्र, वार्द्धक्यमपराध्यति । सर्व्वकार्याक्षमं
स्वामिन्!, किं न पश्यतु मे वपुः ॥१३॥ इति श्रुत्वा नृपो दध्याविति यावदियं जरा। सर्वतः शाकिनीवेदं, न गात्रं ग्रसतेतराम्
॥१४॥ व्याधिव्याधास्त्वमी यावन्न व्यथंते वपुर्मृगम्। यावच्च करणग्रामो, नाध्यासीत क्षयास्पदम् ॥१५॥ तावन्नो यतितुं युक्तं,
प्रेत्यकार्याय सत्वरम् । ध्यायन्निति नृपोऽथागात्, स्वस्थानं सुसमाहितः ॥१६॥ सत्यभूतिश्चतुर्ज्ञानी, पुरोद्याने तदाऽऽययौ । राजा
सपुत्रस्तत्रागान्नत्वाऽश्रौषीदिदं यथा ॥१७॥ "दुष्प्रापं प्राप्य यः पुस्त्वं, धर्म्मं धत्ते न यत्नतः । चिंतारत्नं हि कष्टाप्तं, पातयत्येव
सोऽबुधौ ॥१८॥" संविग्नोऽथ गृहं गत्वा, राजामात्यान् समादिशत् । राज्ये स्थापयितुं यावत्, रामं पुत्रं प्रमोदभाक् ॥१९॥ कैकयी
नृपतिं तावत्, प्राप्यं वरमयाचत । राजाऽप्युवाच याचस्व, विना व्रतनिषेधनम् ॥२०॥ साऽवोचद् देहि राज्यं हि, भरताय ततो
नृपः । आनाय्य भरतं राज्ये, संस्थापयितुमादिशत् ॥२१॥ सोऽपि नत्वा पितुः पादान्, रुदन्नूचे त्वया सह। ताताहं प्रव्रजिष्यामि,
राज्यं रामाय देहि तत् ॥२२॥ व्रताय यदि नो योग्यस्ततोऽहं सीरिशार्ङ्गिणोः । सेविष्ये भक्तितः पादांस्त्वत्पादानिव सर्वदा
॥२३॥ अथोचे नृपतिं रामो, भरतोऽत्र स्थिते मयि । राज्यं ग्रहीष्यते नैव, वनवासाय यामि तत् ॥२४॥ इत्यनुज्ञाप्य राजानं,
कौशल्यां च प्रणत्य सः । वज्रावर्त्तधनुर्बिभ्रन्निर्ययौ राजमंदिरात् ॥२५॥ सौमित्रिरथ निर्यांतं, वीक्ष्य रामं व्यचिंतयत् । उत्थाप्य

For Private and Personal Use Only

भरतं राज्यादग्रजं स्थापयामि किम्? ॥२६॥ न युक्तमथवा ह्येतत्तातादेशविबंधकम्। ततोऽहमनु यास्यामि, पद्मं सर्वत्र भृंगवत्॥२७॥
चिंतयित्वेति सौमित्रिरर्णवावर्त्तचापभृत्। पृष्ठोत्तंसिततूणीरो, निर्ययौ पद्मपृष्ठतः ॥२८॥ वियोगभीता सीताऽपि, नत्वा श्वश्रूं पति-
व्रता। ज्योत्स्नेवानु विधुं शीघ्रं, प्रतस्थे साऽनु राघवम् ॥ २९ ॥ राजाऽथ भरतं राज्ये, स्थापयित्वा तपोऽग्रहीत्। सत्यभूतिगुरोः
पार्श्वे, क्रमेण शिवमाप च ॥३०॥—सौमित्रिजानकीयुक्तः, पद्मो गच्छन् क्रमादथ। प्राप मालवदेशांतर्दशांगपुरसन्निधौ ॥३१॥ धात्री-
पुत्रीमथ श्रांतां, विश्रामयितुमध्वनि। निषसाद वटस्याधो, यक्षेश इव राघवः ॥३२॥ तं देशमभितो वीक्ष्य, सीरी शार्ङ्गिणमब्रवीत्।
अधुनैवोद्वसो जज्ञे, देशोऽयं कस्यचिद्भिया ॥३३॥ अशुष्ककुल्या आरामा, इक्षुवाटाश्च सेक्षवः। खलानि च ससस्यानि, समीक्ष्यंतेऽत्र
भो यतः ॥३४॥ अत्रांतरे नरं कंचित्, दृष्ट्वाऽपृच्छद्रघूद्वहः। किमुच्चचाल देशोऽयं, प्रस्थितोऽसि क्व वा भवान्? ॥३५॥ सोऽथा-
ख्यत् श्रीविशालायां, विशालायां नरेश्वरः। अस्ति सिंहोदरो नाम, सिंहाभो वैरिदंतिनाम् ॥३६॥ तस्यास्ति प्रतिबद्धोऽस्मिन्,
देशे सामंतकाग्रणीः। वज्रायुध इति ख्यातो, वज्रकर्णापराभिधः ॥३७॥ आखेटकेऽन्यदा सोऽगान्मृगाद्यांस्तत्र खेटयन्। प्रीति-
वर्द्धननामानं, वीक्षांचक्रे महामुनिम् ॥३८॥ अमुष्मिन् भीषणेऽरण्ये, प्रेतराजगृहोपमः। त्वं तिष्ठसि किमत्रेति, तं पप्रच्छ महीपतिः
॥३९॥ यत्यूचे स्वहितायाथ, भूयोऽभाषिष्ट भूपतिः। खाद्यादिवर्जिते तेऽत्र, किं नामात्महितं भवेत्? ॥४०॥ योग्योऽयमिति मत्व-
र्षिर्द्धर्म्ममात्महितं जगौ। तमाकर्ण्य नृपो धर्म्ममग्रहीद्गृहमेधिनाम् ॥४१॥ मुक्त्वा देवं हि सर्व्वज्ञं, गुरून् साधूंश्च नापरम्। प्रणंस्यामीति
जग्राहाभिग्रहं च महामनाः ॥४२॥ ततस्तं मुनिमानम्य, स्वपुरेऽगात् स पार्थिवः। विशुद्धं धर्ममातन्वन्, मनस्येवमचिंतयत् ॥४३॥
न नमस्यो मया ह्यन्य, इति तावदभिग्रहः। सिंहोदरस्तु मे द्वेषी, भविष्यत्यनमस्यतः ॥ ४४ ॥ एवं चेतसि संचिंत्य, स्वांगुलीये

मणीमयम् । श्रीसुव्रतार्हतो बिंबं, धीश्रेष्ठः स न्यवीविशत् ॥४५॥ वज्रायुधो नमश्चक्रे, यदा सिंहोदराय सः । तदा तदंगुलीयस्थं, पुरः कृत्वाऽनमज्जिनम् ॥४६॥ वृत्तांतं तमथो ज्ञात्वा, कोऽपि तस्यान्यदा खलः । सिंहोदराय तत्सर्वमाचख्यौ विप्रतारणम् ॥४७॥ ततोऽसौ कुपितः सिंहोदरो हक्कितसिंहवत् । तत्कोपं वज्रकर्णाय, कोऽप्येतद्द्रागचीकथत् ॥४८॥ भोः कथं मयि तत्कोपस्त्वयाऽज्ञायीति स स्फुटम् । वज्रायुधेन पृष्टः सन्, स पुमानित्यभाषत ॥४९॥ श्राद्धः समुद्रदत्तोऽस्ति, पुरे कुंडपुरे वणिक् । तज्जाया यमुनाऽभिख्या, विद्युदंगोऽस्मि तत्सुतः ॥५०॥ अन्यदा पण्यमादाय, प्रभूतं प्रययावहम् । उज्जयिन्यां वणिज्याय, वणिजां धर्म्म एष हि ॥५१॥ तत्र कामलतां नाम, कामपत्नीमिवापराम् । वेश्यां ददर्श सद्यश्च, मन्मथोन्माथितोऽभवम् ॥५२॥ रात्रिमेकां वसामीति, तया विहितसंगमः । षण्मासानवतस्थेऽहं, तत्संगविरहासहः ॥५३॥ यदार्जि विपुलं द्रव्यं, मत्पित्रा जन्मतोऽपि हि । तच्चनाशि मया सर्वं, मत्तेभेनेव काननम् ॥५४॥ सिंहोदरमहादेव्याः, श्रीधराया हि कुंडले । यादृशी तादृशी देहि, मामित्यूचेऽन्यदा तु सा ॥५५॥ तावन्मात्रो न मेऽर्थोऽस्ति, तत् ते एव हराम्यहम् । ध्यात्वेति निशि खात्रेण, प्रविष्टो नृपवेश्मनि ॥५६॥ तदा सिंहोदरं क्रोधात्, निःश्वसंतं महाहिवत् । पृच्छंती श्रीधरादेवीत्येवमाकर्णिता मया ॥५७॥ निद्रामुद्रादरिद्राब्जलोचनः प्राणितेश्वर ! । दानवारिरिवेदानीं, निद्रां न लभसे कथम् ? ॥५८॥ सोऽप्यूचे देवि ! तावन्मे, कुतो निद्रासमागमः ? । प्रणामविमुखो यावद्वज्रकर्णो न हन्यते ॥५९॥ प्रातस्तु निग्रहीष्येऽमुं, समित्रं हि ततो मम । निद्रैष्यति कृते पुत्र्या, उद्वाहे तत्पितुर्यथा ॥६०॥ एतच्छ्रुत्वा ततोऽत्राहं, त्यक्त्वा कुंडलचौरिकाम् । साधर्म्मिक इति प्रीत्या, तव शंसितुमागमम् ॥६१॥ ततो वज्रायुधः पुंभिः, पुरं तृणकणादिभिः । अपूरयदथापश्यत्, परानीकरजोऽम्बरे ॥६२॥ अथ सिंहोदरोऽरौत्सीत्, तत्पुरं प्रबलैर्बलैः । तुरंगमखुरोत्खातरजोभिश्छादयन्नभः ॥६३॥ दूतेनावीवदत् सोऽथ,

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्रुद्धो वज्रायुधं यथा । प्रणाममायथाऽवंचि, भवताऽहमियच्चिरम् ॥६४॥ इदानीं तु विना तेनांगुलीयेनैत्य मां नम । अन्यथा स-कुटुंबं त्वां, नेष्यामि यमसद्मनि ॥६५॥ वर्जकर्णस्ततः प्रोचे, दूतं मेऽभिग्रहो ह्यहम् । यद्विना जिनसाधुभ्यां, नमस्यो नापरो मया ॥६६॥ न पौरुपमदो मेऽत्र, किंतु धर्म्मैकलुब्धता । तत्प्रणामादृते लातु, सर्वस्वमपि ते प्रभुः ॥६७॥ धर्म्मद्वारं स मे दत्तां, धर्म्मं पालयितुं यथा । गच्छाम्यन्यत्र कुत्रापि, स्वस्ति भूयात्तव प्रभोः ॥६८॥ इत्युक्ते वज्रकर्णेन, दूत एत्य शशंस तत् । सिंहोदरनृनाथाय, सोऽथ मेने न किंचन ॥६९॥ ततश्च सर्वतो रुद्ध्वा, पुरमेष स्थितो बहिः । देशं च लुंटयन्नस्ति, तद्भयादयमुद्वसः ॥७०॥ अहं च भीतचेताः सन्नष्टोऽस्मि राजविड्वरे । गृहाण्यत्राद्य दग्धानि, तन्ममापि कुटीरकम् ॥७१॥ शून्येभ्य इभ्यसद्मभ्यः, सद्मोपकरणान्यहम् । सधर्म्मिण्या समानेतुं, प्रहितो यामि तत्कृते ॥७२॥ एवमुक्ते ततस्तस्मै, पुंसे दाशरथिर्ददौ । मणिहेममयं सूत्रं, वदान्यो दीनवत्सलः ॥७३॥ तं विसृज्याथ सीराङ्को, दशांगपुरमीयिवान् । चंद्रप्रभं बहिश्चैत्ये, नत्वा तत्रैव तस्थिवान् ॥७४॥ रामं प्रणत्य सौमित्रिरवादीद्वदतांवरः । स्वामिन्नादिश येनाहं, भोजनं वां समानये ॥७५॥ कौशल्यानंदनोऽप्याख्यद्युक्तं भोक्तुं न सांप्रतम् । रुद्धे वज्रायुधे मध्ये, ज्ञाते चास्मादृशां ततः ॥७६॥ यस्य चित्ते जिनो देवो, गुरवश्च सुसाधवः । तत्त्वं जिनोदितं चैव, तस्य कः स्यात्समो नरः ? ॥७७॥ विशेषेण नृपस्यास्य, द्वादशव्रतधारिणः । वज्रकर्णस्य किं ब्रूमो, घोराभिग्रहशालिनः ?॥७८॥ अथोचे लक्ष्मणो नत्वा, देवादेशं प्रयच्छ मे । येन सिंहोदरं बद्ध्वाऽऽनयामि भवदंतिके॥७९॥ ततो हृष्टेन पद्मेनानुशिष्टः प्रहितो ययौ । लक्ष्मणोऽवंतिभूपालं, जजल्पेति च सुष्ठुवाक् ॥८०॥ त्वामूचे भरतो राजा, राजराजीनतक्रमः । किं न वज्रायुधस्यास्य, प्रसीदसि महात्मनः ? ॥८१॥ प्रत्यूचेऽवंतिराजोऽपि, भृत्यानां भरतोऽपि राट् । नतानामेव कुरुते,प्रसत्तिं ह्यन्यथा नतु ॥८२॥ अयं तु वज्रकर्णो मे,सामंतः कपटाशयः।

For Private and Personal Use Only

नमस्यति न मां तेन, प्रसीदाम्यस्य भोः कथम्? ॥८३॥ भूयोऽपि शार्ङ्गभृत् प्रोचे, नासावविनयी त्वयि। किं त्वस्यान्यनमस्कारकरणे नियमोऽर्गला ॥८४॥ मा कुप्य वज्रकर्णाय, मान्यं भरतशासनम् । आसमुद्रांतमेदिन्या, भरतो ह्यनुशासिता ॥८५॥ क्रुद्धोऽवंतिनृपो ब्रूते, कोऽयं भरतभूपतिः । यो वज्रकर्णगृह्यः सन्, वातूलो मां वदत्यदः ॥ ८६ ॥ आध्माततामताम्राक्षो, मदाविष्ट इव द्विपः । अमित्रध्वांतमित्रोऽथ, सौमित्रिरिदमब्रवीत् ॥८७॥ भरतं किं न जानासि, भरतस्थोऽपि भूभुजाम् । अरेरे कूपमंडूक!, ज्ञापयाम्येष मंक्षु तम् ॥८८॥ तदुत्तिष्ठ युधे सर्वात्मना संवर्म्मितोभव । न भवस्यसि गोधेव, मद्भुजाशनिताडितः ॥८९॥ तच्छ्रुत्वाऽवंतिराजोऽपि, सानीकोऽनीकलालसः । सौमित्रिं हंतुमुत्तस्थौ, मृगारातिं मृगार्भवत् ॥९०॥ लक्ष्मणोऽपि गजस्तंभं, भुजस्तंभेन हेलया । उत्पाट्य ताडयामास, द्विषो द्विष इवांतकः ॥९१॥ अथानिल इवोत्पत्यावंतिराजं गजस्थितम् । बबंध वस्तवत् कंठे, तद्वस्त्रेणैव शार्ङ्गभृत् ॥९२॥ साश्चर्यं पश्यतां तेषां, वीराणां राघवानुजः । दुष्टर्षभमिवाकृष्य, तं निन्ये रामसन्निधौ ॥९३॥ वीक्ष्य सिंहोदरं रामो, बंधनाद् द्रागमोचयत् । सोऽपि राममुपालक्ष्य, नत्वा चेति व्यजिज्ञपत् ॥९४॥ त्वद्गृह्यो वज्रकर्णोऽयं, न चाज्ञायि मया प्रभो! । तत् क्षमस्व ममाज्ञानदोषं यत्कृत्यमादिश ॥९५॥ वज्रकर्णेन संधेहीत्यादिशत् तं रघूद्वहः । अवंतीशोऽपि तां वाचं, तथेति प्रत्यपद्यत ॥९६॥ (प्रवज्रकर्णोऽपि तत्रागाल्लक्ष्मणाग्रजशासनात् । न ज्ञातस्त्वमिहायातो, मया रघुकुलोद्वह! ॥ अथवा किमिदं देव!, मत्परीक्षाकृते कृतम् ॥९७॥ कृतं नः प्राणितेनापि, यूयं छलपरा यदि । क्षमस्वाज्ञानदोषं मे, यत्कर्त्तव्यं तदादिश ॥९८॥ भूत्यै कोपः शिखामात्रकृत्ये शिष्ये गुरोरिव । संधेहि वज्रकर्णेनेत्यादिशत्तं रघूद्वहः ॥९९॥ सिंहोदरोऽपि तां वाचं, तथेति प्रत्यपद्यत।) वज्रकर्णोऽपि तत्रागाल्लक्ष्मणाग्रजशासनात् । विनयेन पुरोभूयेत्येवमूचे कृतांजलिः ॥१००॥ मत्स्वामिनममुं मुंच, शाधि चैनं तथा प्रभो!। सदैव सहते

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मेऽन्यप्रणामाभिग्रहं यथा ॥१०१॥ रामाज्ञयाऽथ तन्मेनेऽवंतीजनपदाधिपः। रामानुजेन मुक्तः सन्, वज्रकर्णं च सस्वजे ॥१०२॥ ततश्च परया प्रीत्या, रघुपुंगवसाक्षिकम्। वज्रायुधाय राज्यार्द्धमदत्तावंतिपार्थिवः ॥१०३॥ श्रीधराकुंडले ते च, याचित्वाऽवंतिनायिकाम्। (ग्रं० ७४००) प्रददे विद्युदंगाय, वज्रकर्णः स मोदभाक् ॥१०४॥ ततः सप्रणयं सिंहोदरवज्रायुधौ नृपौ। विसृष्टौ रामचंद्रेण, जग्मतुः स्वस्वपत्तनम् ॥१०५॥ अथाग्रे यान् क्रमात् प्राप, विजयाख्यं पुरं बलः। तस्मिंश्च बहिरुद्याने, वटस्याधोऽवसन्निशि ॥१०६॥ –इतश्च नगरे तत्राभून्महीभृन्महीधरः। इंद्राणीनाम तद्भार्या, वनमाला च तत्सुता ॥१०७॥ सा च बाल्येऽपि सौमित्रेराकर्ण्य गुणसंपदम्। तमेव हि पतीयंती, नान्यं वरमियेष सा ॥१०८॥ तदा दशरथं श्रुत्वा, निष्क्रांतं रामलक्ष्मणौ। गतौ च वनवासाय, विषण्णोऽथ महीधरः ॥१०९॥ ददौ चंद्रपुरेशाय, वृषभक्ष्मापजन्मने। नाम्ना सुरेंद्रभूपाय, सुरूपाय निजां सुताम् ॥११०॥ युग्मं। तच्छ्रुत्वा वनमालाऽपि, मरणे कृतनिश्चया। तस्यां निश्येकिका दैवात्तस्मिन्नुद्यान आययौ ॥१११॥ तमायांती वटं प्रैक्षि, मंक्षु राजानुजेन सा। सुप्तराघववैदेहीयामिकेन प्रजाग्रतः ॥११२॥ क्षणाच्च पश्यतस्तस्य, साऽऽरोहत्तं वटद्रुमम्। विधास्यति किमेषेति, लक्ष्मणोऽप्याहरोह तम् ॥११३॥ ततः सा प्रांजलिर्भूत्वा, प्रोचे हे वनदेवताः!। चत्वारो लोकपालाश्च, सर्वे शृणुत मद्वचः ॥११४॥ जन्मन्यस्मिन्न मे तावद्भूद्भर्त्ता स लक्ष्मणः। भूयाज्जन्मांतरे तर्हि, तत्र भक्तिर्ममास्ति चेत् ॥११५॥ एवमुक्त्वोत्तरीयेण, कंठपाशं विधाय सा। बद्ध्वा च वटशाखायामारेभे स्वं विमोचितुम् ॥११६॥ मा कार्षीः साहसं भद्रे!, लक्ष्मणोऽहमिति ब्रुवन्। शक्त्या सोऽपास्य तत्पाशं, तं गृहीत्वोत्ततार च ॥११७॥ प्रबुद्धयोः प्रभाते तु, पद्मवत् पद्मसीतयोः। सोऽशंसद्वनमालायास्तं वृत्तांतमशेषतः ॥११८॥ इतस्तदानीमिंद्राणी, महीधरसधर्म्मिणी। वनमालामपश्यंती, पूच्चकारोच्चकैः स्वरम् ॥११९॥ अथान्वेष्टुं निजां पुत्रीं,

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

निर्जगाम महीधरः। इतस्ततः परिभ्राम्यंस्तत्रस्थां तां ददर्श च ॥१२०॥ अरे रे हिंस्र हिंस्रैतान्, वनमालामलिम्लुचान्। एवं वदन् दधावे स, तान्निहंतुं ससेनकः ॥१२१॥ अथ रामानुजः क्रुद्धस्त्रिवलीभीमभालकः। धनुष्यारोपयामास, संजिनीं धन्विनां वरः ॥१२२॥ आकर्णांतं तदाकृष्य, ज्यानादं च ततान सः। शात्रवाखर्वगर्वं च, सिंहनादसमानकम् ॥ १२३ ॥ चुक्षुभुस्तत्रसुः पेतुस्तद्धनुर्ध्वनिनाऽरयः। ततो राजा पुरःस्थाय, स्वयं सौमित्रिमैक्षत ॥१२४॥ उपलक्ष्य च तं प्रोचे, ज्यामुत्तारय धन्वनः। सौमित्रे! मत्सुतापुण्यैः, प्रेरितस्त्वमिहागमः ॥१२५॥ अथो उत्तारयामास, मौर्वीं चापाद् बलानुजः। महीधरमहीनाथमानमद्विश्वमानितः ॥१२६॥ ततः सुस्थितचित्तः सन्, महीधरमहीधरः। रामचंद्रं नमश्चक्रेऽवतीर्य स्यन्दनोत्तमात् ॥१२७॥ अवोचच्च तत्र भ्रात्रेऽमुष्मै शार्ङ्गभृते मया। स्वयं जातानुरागेयं, प्राकल्प्यत पुराऽपि हि ॥१२८॥ अधुना तूचितो योगः, स्वर्णमण्योरिवैतयोः। मद्भाग्यैरेव संजज्ञे, संबंधोऽयं त्वया सह ॥१२९॥ इत्युक्त्वा स्वगृहे नीत्वा, रामसौमित्रिमैथिलीः। भक्त्या शार्ङ्गभृतोऽदत्त, वनमालां महीधरः ॥१३०॥ ततस्तस्योपरोधेन, तत्रैव कतिचिद्दिनान्। काकुत्स्थः सुस्थितस्तस्थौ, स्वकीय इव वेश्मनि ॥१३१॥ महीधरमथापृच्छ्य, गंतुं रामे समुद्यते। आपृच्छद्वनमालां तां, गंतुकामो बलानुजः ॥१३२॥ साऽप्युवाच प्रियतमात्मनैव सह मां नय। त्वद्वियोगच्छलं लब्ध्वा, नेष्यत्येष रथांतकः ॥१३३॥ प्रत्यजल्पन् मुकुंदोऽपि, बंधोः शुश्रूषको ह्यहम्। शुश्रूषाविघ्नकृन्मा भूः, सहायांती कृशोदरि! ॥१३४॥ प्रापय्य वांछितं स्थानं, ज्यायांसं भ्रातरं प्रिये!। भूयोऽपि त्वां समेष्यामि, वास्तव्या हृदये त्वसि ॥१३५॥ अत्रार्थे शपथं यं यं, सौमित्रिः कुरुतेतराम्। महांतमपि सा तं तमनादृत्यैव धीमती ॥१३६॥ भूयोऽपि यदि नायामि, तदहं रात्रिभोजिनाम्। गृह्णेऽहसेति शपथं, कारयामास लक्ष्मणम् ॥१३७॥ ततश्च सीतासौमित्रियुक्तः सत्यश्रवाग्रणीः। कौशल्यानंदनोऽचालीदलंकर्म्मीणदो-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

बलः ॥१३८॥ क्रमेण पुरतो गच्छन्, दंडकारण्यमासदत्। विधाय तत्र चावासं, तस्थौ गिरिगुहागृहे ॥१३९॥ —इतश्च लवणांभोधौ, रक्षोद्वीपोऽस्ति पूर्वरा। सर्वस्वर्णमयी लंका, भूचराणामगोचरा ॥१४०॥ तत्र रत्नश्रवःपुत्रो, दशास्यः कैकशीभवः। दोष्मंतौ तस्य बंधू स्तः, कुंभकर्णविभीषणौ ॥१४१॥ जित्वाऽसौ वरुणेंद्रादीन्, खेचरानपि दुर्जयान्। करोत्यकंटकं राज्यमष्टमः प्रतिकेशवः ॥१४२॥ पाताललंकां लंकेशोऽन्यदाऽऽगात्तत्र खेचरम्। हत्वा चंद्रोदरं तस्य, राज्यं स्वीयां च सोदरीम् ॥१४३॥ नाम्ना चंद्रणखां प्रीतः, खचराय खरौजसे। अदात् खराय त्रिशरो, दूषणज्यायसे ततः ॥१४४॥ सिद्ध्यर्थं सूर्यहासासेः, खरचंद्रणखासुतः। शंबूको दंडकारण्यमागात् सुंदाग्रजोऽन्यदा॥१४५॥ सोऽथ क्रौंचरवातीरे, स्थित्वाऽंतर्वंशगह्वरे। अधोमुखश्च न्यग्रोधशाखोद्बद्धपदद्वयम् ॥१४६॥ विद्यां जपितुमारेभे, सूर्यहासासिसाधिकाम्। सप्ताहाग्रद्वादशाब्द्या, या सिद्धिमुपगच्छति ॥ १४७ ॥ एवं साधयतस्तस्य, वल्गुलीस्थानसंस्पृशः। वर्षाणि द्वादशातीयुश्चत्वारो वासरास्तथा ॥१४८॥ अथागात् सूर्यहासासिस्तं दृष्ट्वा लक्ष्मणोऽग्रहीत्। भ्रमंस्तत्रागतस्तेनाच्छिदद्वंशीं स कौतुकात् ॥१४९॥ त्वक्सारगह्वरांतःस्थं, कृत्तं वीक्ष्याथ मस्तकम्। विषण्णात्मा ततो गत्वा, रामस्याग्रे शशंस तत् ॥१५०॥ सूर्यहासो ह्ययं खड्गः, साधकोऽस्य हतस्त्वया। रामः साहात्र संभाव्यः, कश्चिदुत्तरसाधकः ॥१५१॥ अत्रांतरे तु पौलस्त्यस्वसा चंद्रणखाह्वया। खरजायाऽऽययौ तत्राद्राक्षीच्च निहतं सुतम् ॥१५२॥ क्वासि हा वत्स! शंबूक, शंबुकेति रुरोद सा। अपश्यत् केशवस्यांह्रिपद्धतिं च मनोहराम् ॥१५३॥ सुतो मे निहतोऽनेन, यस्येयं पदपद्धतिः। ततस्तस्यांह्रिपद्धत्या, क्रुद्धा चंद्रणखाऽऽययौ ॥१५४॥ यावत्कियदगात्तावत्, स सीताविष्णुमग्रतः। जगन्नेत्राभिरामं सा, रामचंद्रं निरैक्षत ॥१५५॥ रामं विलोक्य सा सद्यः, कामावेशवशाऽभवत्। कामावेशोऽंगनानां हि, महाशोकेऽपि कोऽप्यहो ॥१५६॥ स्वं रूपं साधु कृ-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

त्वाऽथ, रंतुं रामं ययावसौ। हसन्नूचे सभार्योऽहमभार्यं भज शार्ङ्गिणम् ॥१५७॥ तयाऽयाचि तथैवेत्य, मत्वाहेति बलानुजः। गता स्वमार्यमार्यैव, तत्कृतं वार्त्तयाऽनया ॥१५८॥ प्रार्थनाभंगतः सूनुवधाच्च कुपिताऽधिकम्। गत्वाऽशंसत् खरादीनां, तत्कृतं सा सुतक्षयम् ॥१५९॥ विद्याधरसहस्रैस्ते, चतुर्दशभिरावृताः। ततोऽभ्येयुरुपद्रोतुं, रामं सिंहमिवैणकाः ॥१६०॥ शीरिणं शार्ङ्गभृन्नत्वा, युद्धायायाचत स्वयम्। जययात्रासु शूरा हि, प्रकृत्यैव सदोद्यताः ॥१६१॥ वत्स! गच्छ जयाय त्वं, भवेत्ते यदि संकटम्। तदा क्ष्वेडां ममाहुत्यै, कुर्या इत्याह तं बलः ॥१६२॥ पद्माज्ञां प्रतिपद्याथ, गत्वा शार्ङ्गी धनुःसखा। प्रावर्त्तत निहंतुं तान्, सौपर्णेय इवोरगान् ॥१६३॥ तद्युद्धे वर्द्धमानेऽथ, स्वपतेः पार्ष्णिवृद्धये। गत्वाऽतिसत्वरं साऽऽख्यादित्येवं दशकंधरम् ॥१६४॥ आयातौ दंडकारण्ये, मानुषौ पद्मलक्ष्मणौ। अनात्मज्ञावनैषातां, यामेयं ते यमालये ॥१६५॥ श्रुत्वा स्वसृपतिस्तेऽथ, सानुजः सबलोऽप्यगात्। सांप्रतं युध्यमानोऽस्ति, तत्र शार्ङ्गभृता सह ॥१६६॥ कनिष्ठबंधुवीर्येण, स्ववीर्येण च गर्वितः। विलसन् सीतया सार्द्धं, परतोऽस्ति स्थितो बलः ॥१६७॥ सीता तु रूपलावण्यश्रिया सीमेव योषिताम्। भ्रातः! स्त्रीरत्नमेतत्तद्, ग्रहीतुं युज्यते तव ॥१६८॥ ततः पुष्पकमारुह्योपरामं रावणो ययौ। बिभ्यत्तस्थौ च दूरेऽस्माद्, व्याघ्रो हव्याशनादिव॥१६९॥ ततोऽवलोकनीं विद्यामादिदेश दशाननः। शीघ्रं विधेहि साहाय्यं, मैथिलिं हरतो मम ॥१७०॥ साऽऽख्यादादीयते सर्प्पराजमौलेर्म्मणिः सुखम्। नतु रामसमीपस्था, मैथिली त्रिदशैरपि ॥१७१॥ किंतूपायो ह्यसावत्र, गच्छेद्येनैष शार्ङ्गिणम्। तस्यैव सिंहनादेन, संकेतोऽस्त्यनयोरयम् ॥१७२॥ एवं कुर्विति तेनोक्ता, सा गत्वा परतस्ततः। रामावरजवत् साक्षात्सिंहनादं विनिर्म्ममे ॥१७३॥ तं श्रुत्वा जानकीं तत्र, मुक्त्वाऽऽगान् मंक्षु सीरभृत्। सीतामारोप्य यानेऽथ, रुदंतीं रावणोऽहरत्॥१७४॥ हा नाथ! राम हा शार्ङ्गिन्!, भ्रातर्भामंडलश्च हा। ह्रिये हठाद्नेनाहं, यथा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्येनेन वर्त्तिका ॥१७५॥ रुदतीमेवमाकर्ण्य, जानकीं रत्नजट्यथ । दध्यौ रामस्य पत्न्येषा, स्वसा भामंडलस्य च ॥१७६॥ अब्धेरुपरि शब्दोऽयं, रावणेन हृता ततः । अधावतासिमाकृष्य, राक्षसेश्वरमाक्षिपन् ॥१७७॥ खेचरस्याथ तस्याशु, विद्यां लंकेश्वरोऽहरत् । निकृत्तपक्षपक्षीव, सोऽपविद्योऽपतद्भुवि ॥१७८॥ रावणोऽगात्ततो लंकां, सीतां चोपवनेऽमुचत् । मंदोदर्या समं देव्या, सोऽथ स्माहेति मैथिलीम् ॥१७९॥ दासस्तेऽयं जनः सर्वो, मच्छुद्धांतमलंकुरु । त्वं जानकि ! जनं चैनं, प्रीणासि न दृशापि किम् ? ॥१८०॥ सीता त्ववाङ्मुखीभूयेत्यत्रोचत दशाननम् । कीनाशदृष्ट्या दृष्टोऽसि,हरन् मां सीरिगेहिनीम् ॥१८१॥ ततो दशास्यः स्वस्थानेऽगमन् मुक्त्वा तु यामिकान् । तां प्रलोभयितु तत्र,विजयामादिदेश च ॥१८२॥ –इतश्च राममायांतं, वीक्ष्य रामाऽनुजोऽब्रवीत् । आर्यामार्य ! विमुच्यैकां, किमागास्त्वमिहाहवे ? ॥१८३॥ रामः प्रोवाच वत्साहमागां त्वत्सिंहनादतः । सोऽप्युवाच नहि भ्रातः !, सिंहनादो मया कृतः ॥१८४॥ सत्यमार्यामुपादातुमपनीतोऽसि केनचित् । सिंहनादस्य करणे, शंके स्तोकं न कारणम् ॥१८५॥ तद्गच्छ गच्छ मंक्ष्वेव, त्रातुमार्यां सहोदर ! । हत्वाऽरीनहमप्येष, आगच्छन्नस्मि पृष्ठतः ॥१८६॥ एवमुक्तो ययौ रामः, स्वस्थानं तत्र मैथिलीम् । अपश्यन् प्रययौ मूर्च्छां, क्षणात् प्रापच्च चेतनाम् ॥१८७॥ मैथिलीमथ सोऽन्वेष्टुमाटाटव्यामितस्ततः । इतस्त्रिशिरसं रामानुजोऽहिंसीत् खरानुजम् ॥१८८॥–तदागत्य ससैन्योऽपि, खेचरः स्माह शार्ङ्गिणम् । विराधस्तव भृत्योऽहमेतेषां त्वद्द्विषां द्विषन् ॥१८९॥ किंच–हत्वा पाताललंकेशं, तातं चंद्रोदरं मम । सप्तांगराज्यसहितां, तां पुरीं खरराड् ललौ ॥१९०॥ गुर्व्वी च नष्टा मे माता, विराधं नाम मां सुतम् । अन्यत्रासूत तस्याश्च, कश्चिन्मुनिरिदं जगौ ॥१९१॥ यदा जनार्दनो हंता, खरादीन् स्वसुतं तदा । स्थापयिता पितृराज्ये, इत्यागां त्वां निषेवितुम् ॥ १९२ ॥ लक्ष्मणोऽप्याह मत्स्वामी, सेव्यस्तेऽपि रघूद्वहः । पातालंकाराज्ये तु, न्यस्तोऽस्यद्यैव भो मया

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥१९३॥ विरोधिनं विराधं स्वं, तं दृष्ट्वा माधवांतिके । रुष्टोऽढौकिष्ट युद्धाय, सौमित्रिं तर्जयन् खरः ॥१९४॥ चिरं युद्ध्वा च षड्(गो)विंदस्तस्य चिच्छेद मस्तकम् । प्रहरन् दूषणोऽप्याशु,जघ्ने शार्ङ्गभृता युधि ॥१९५॥ ततः समं विराधेन, माधवोऽभ्येत्य सीरिणे। वियोगार्त्ताय वृत्तांतं, विराधाख्यस्तमाख्यत ॥१९६॥ ततः पाताललंकायां, पद्मः पद्मानुजेरितः । ययौ तत्र विराधं च, पित्र्ये राज्ये न्यवीविशत् ॥१९७॥-किष्किंधायामथाहूतः, सुग्रीवेणागमद्बली । निहंतुं विटसुग्रीवं, तारादेवीरिरंसुकम् ॥१९८॥ सुग्रीवेण समं तत्र, युध्यमानमथो बली। निहत्य विटसुग्रीवं, सुग्रीवायार्पयत् प्रियाम् ॥१९९॥ सीताशुद्धिकृते भ्राम्यन्, सुग्रीवोऽथ सुयोघयुक् । तं रत्नजटिनं वीक्ष्य, रामपार्श्वे समानयत् ॥२००॥ रामं प्रणम्य सोऽप्यूचे, सती सीता दुरात्मना । जह्रे नक्तंचरेशेन, विद्या च मम कुप्यतः ॥२०१॥ समायाद् रामकार्याय, विराधोऽथ ससैनिकः । भामंडलोऽपि तत्रागाच्चतुरंगचमूवृतः ॥२०२॥ जांबवद्हनुमन्नीलनलादीनमितौजसः । सुग्रीवोऽपि स्वसामंतान्, समंतादप्यजूहवत् ॥२०३॥ तेषु खेचरनाथेषु, समायातेषु सर्वतः । (ग्रं० ७९००) हरीशो हरिसौदर्यमानम्यैवं व्यजिज्ञपत् ॥२०४॥ अवष्टंभैकशीलेंद्रः, श्रीशैलो ह्येष पात्वनिः । सीतोदंतकृते लंकामांजनेयो विसृज्यताम् ॥२०५॥ तेनाप्याज्ञापितो दत्त्वा, स्वमभिज्ञानमूर्मिकाम् । व्योमाध्वना क्षणेनापि, लंकायां मारुतिर्ययौ ॥२०६॥ तत्रोद्यानवरेऽशोकतरोर्मूले स ऐक्षत । ध्यायंतीं मैथिलीं राम, राम इत्यक्षरद्वयम् ॥२०७॥ सोऽथ शाखातिरोभूतः, सीतोत्संगेऽगुलीयकम् । अपातयत् तदालोक्याहृष्यद्रामामिवाथ सा ॥२०८॥ तदैव त्रिजटाऽभ्येत्य,शशंस दशमौलये। इयत्कालं विषण्णाऽऽसीत्, सहर्षा त्वद्य जानकी ॥२०९॥ मन्ये विस्मृतपद्मेयं, रिरंसुरधुना मयि। गत्वा तद् बोध्यतां तूर्णमूचे मंदोदरीं स तु ॥२१०॥ ततश्च पत्युरादेशात्, कुलीनाऽपि हि तत्क्षणम् । व्रजित्वा देवरमणोद्याने शीतामुवाच च ॥२११॥ सीते! त्वमेव धन्याऽसि, यां

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

खिसेविषते भृशम् । भूर्भुवःस्वस्त्रयपतिः, पतिर्मे रूपतः स्मरः ॥२१२॥ किं पत्या ते हतास्त्रेण, क्ष्माचरेण तपस्विना । अद्यापि प्राप्यते विद्याधरेशश्चेद् दशाननः ? ॥२१३॥ उपेत्यभजनीयं तं, त्वद्भजं भज रावणम् । अहमन्याश्च ते देव्यस्त्वदाज्ञां सुभ्रु ! बिभ्रतु ॥२१४॥ सीताऽप्युवाच हे पापे !, भर्तृदौत्यविधायिनी । द्रष्टुमप्युचिता नासि, किमु संभाषितुं हले ! ॥२१५॥ रामस्यांते तु मां विद्धि, शार्ङ्गिणं त्विह चागतम् । खराद्यानिव हंतुं द्राक्, पतिं ते ससहोदरम् ॥२१६॥ उत्तिष्ठोत्तिष्ठ पापिष्ठे !, त्यज चक्षुष्पथं मम । जानक्या तर्जिता चैषा, सद्येषा प्रययौ द्रुतम् ॥२१७॥ अथोत्तीर्याजनापुत्रो, नत्वा सीतामुदंजलिः । ऊचे विजयते देवि !, स्वामी रामः सशार्ङ्गभृत् ॥२१८॥ त्वत्प्रवृत्त्यै समादिष्टः, स्वामिनाऽहमिहागमम् । मयि तत्र गते नाथ, इहैष्यति रिपूच्छिदे ॥२१९॥ पतिदूतं हनूमंतं, तं ज्ञात्वा जनकात्मजा । सानंदा साऽप्यथाशीर्भिरनघाभिरनंदयत् ॥२२०॥ पावनेरुपरोधेन, कांतोदांतमुदाऽपि च । एकोनविंशतिदिनस्यांते साऽकृत पारणम् ॥ २२१ ॥ —तदैव देवरमणोद्यानं भंक्तुं प्रचक्रमे । हनूमान् मत्तदंतीव, बलालोकनकौतुकात् ॥२२२॥ भज्यमानं तदुद्यानं, सयामिकमनीशवत् । प्रेक्ष्यैत्य रावणाय द्रागारक्षा आचचक्षिरे ॥२२३॥ आदिष्टोऽथ दशास्येन, सक्रुधा शत्रुजित्सुतः । तद्बंधायामुचत् पाशान्, पाशैः स्वं सोऽप्यबंधयत् ॥२२४॥ राज्ञोऽग्रे तेन निन्येऽथ, दलंस्तन्मौलिमंघ्रिणा । उत्पपात तडिद्दंड, इवोद्दोर्दंड आनिलिः ॥२२५॥ मार्यतां गृह्यतां चैष, इति ब्रुवति रावणे । तत्पुरीं सर्वतोऽभांक्षीद्धनूमान् पाददर्दरैः ॥२२६॥ क्रीडां विधायेति समीरसूनुरागम्य रामं च प्रणम्य चोचैः । शशंस तत्सर्व्वमखर्वगर्वद्विषन्नृपानेकपपंचवक्त्रः ॥२२७॥ ततो रामः ससैन्योऽपि, व्योम्नि लंकापुरीं व्रजन् । समुद्रसेतू भूपालौ, बद्ध्वा वेलंधरे पुरे ॥२२८॥ सुवेलाद्रौ सुवेलं च, हंसद्वीपे ततोऽगमत् । जित्वा हंसरथं तत्र, स्कंधावारं न्यवीविशत् ॥२२९॥ —तदा रावणमागत्य, प्रणत्योचे, विभीषणः । कनिष्ठस्यापि मे भ्रातरद्यैकं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्रियतां वचः ॥२३०॥ स्वं कलत्रं समादातुं,काकुत्थोऽयमुपस्थितः । आतिथ्यमिदमेवास्मै,तत्तद्दारार्पणं कुरु ॥२३१॥ अथोचे रावणो रोषात्, त्वया कापुरुषोचितम् । ईदृशं ब्रुवता रे रे, दूषितं रक्षसां कुलम् ॥२३२॥ विभीषणो बभाषेऽथ, दूरे तौ शीरिशार्ङ्गिणौ । तत्पत्तिर्हनुमानेको, दृष्टो देवेन किं नहि? ॥२३३॥ अस्मद्द्वेषी द्विषत्पोषी, ज्ञातो भीरुश्च याहि रे । इत्युक्तो रावणेनागाद्रामसैन्ये विभीषणः ॥२३४॥ लंकाराज्यं तदा तस्मै, प्रत्यपद्यत सीरिणा । संगतिर्महद्भिः सार्द्धं, न मुधा स्यात् कदाचन ॥२३५॥ बहिर्निर्गत्य लंकाया, लंकाधिपचमूरथ । योद्धुं प्रववृते सार्द्धं, रामचंद्रस्य सेनया ॥२३६॥ रामभ्रूसंज्ञयाज्ञप्ताः, श्रीशैलप्रमुखास्ततः । द्विषत्सैन्यमगाहंत, कासारं कासरा इव ॥२३७॥ क्षयार्त्ताविव तौ कोपाटोपलोहितलोचनौ । न द्रष्टुमप्यशक्येतां, विशंतौ रामसैनिकैः ॥२३८॥ रुषोत्पाट्याथ सुग्रीवः, शिलामेकां गरीयसीम् । मुमोच कुंभकर्णाय, सोऽपि तां गदयाऽपिषत् ॥२३९॥ ततस्तं गदयाऽऽहत्य, कपीशं रावणानुजः । क्षिप्रं निक्षिप्य कक्षायां, लंकां प्रत्यचलत्ततः ॥२४०॥ रावणिः श्रावणांभोद, इव गर्जन्नथोच्चकैः । प्लवंगान् प्लावयामास, निशातशरवर्षणैः ॥२४१॥ ढुढौके रक्तया शत्रून् ,दृशाऽपि हि दहन्निव । रामोऽथ कुंभकर्णाय, मेघनादाय शार्ङ्गभृत् ॥२४२॥ रोषांध्यात् कुंभकर्णेनोत्क्षिप्तदोर्दंडपाशतः । आगादुत्पत्य सुग्रीवो, विहगः पंजरादिव ॥२४३॥ दशाननानुजः क्रुद्धो, रामेण युयुधे ततः । जनार्दनेन सार्द्धं तु, रावणी रणकोविदः ॥२४४॥ शस्त्राशस्त्रि चिरं कृत्वा, रक्षोभ्यां सह राघवौ । पातयित्वाऽग्रहीषातां, व्यक्तं नक्तंचरौ तकौ ॥२४५॥ पंचास्य इव संक्रुद्धो, दशास्यः समरांगणे । प्रविवेशाथ सावेशस्त्रासयन्नखिलान् कपीन् ॥२४६॥ तत्संमुखोऽचलद्रामचंद्र आस्फालयन् धनुः । दूरादभ्यागमत्तुल्योऽसुहृदां सुहृदामपि ॥२४७॥ कृतं स्वयं रणेनार्येत्युक्त्वा कृत्वा द्रुणारवम् । बाणप्रयाणकल्याणजयातोद्यरवोपमम् ॥२४८॥ सौमित्रिरभ्यमित्रीणो, रात्रिंचरपतेरभूत् । ततस्तौ संप्रजह्राते,

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अन्योऽन्यं जयकांक्षिणौ ॥२४९॥ चिरं युद्ध्वाऽखिलैः शस्त्रैर्जयार्थी यातुधानराट् । जघानामोघया शक्त्या, ततो वक्षसि केशवम् ॥२५०॥ तया भिन्नोऽपतत् पृथ्व्यां, तत्क्षणाद्राममोदरः । सद्यस्तथैव रामोऽपि, ताडितः शोकशंकुना॥२५१॥ मरिष्यत्यद्य सौमित्रिस्तद्विना च तदग्रजः । तत्किं मे संगरेणेति, दशास्योऽगात् पुरीं ततः ॥२५२॥ विद्यया ते कपीशाद्याः, कृत्वा प्राकारसप्तकम् । काकुत्स्थौ वेष्टयित्वा त्वभूवन्नारक्षिका निशि ॥२५३॥ –इतश्च जानकीबंधुभामंडलमहाभुजम् । विद्याधरनरः कोऽपि, समभ्येत्येदमब्रवीत् ॥२५४॥ साकेताद् द्वादशस्वस्ति, योजनेषु पुरं वरम् । कौतुकमंगलं तत्र, चास्ति द्रोणधनो नृपः ॥२५५॥ कैकयीसोदरस्तस्य, विशल्याख्याऽस्ति कन्यका । तस्याः स्नात्रजलस्पर्शे, शल्यं निर्याति तत्क्षणात् ॥२५६॥ सौमित्रिरानिशांताच्चेत् , तस्याः स्नानांभसोक्ष्यते । निःशल्यः संस्तदा जीवत्यन्यथा तु न जीवति ॥२५७॥ गत्वा भामंडलोऽप्याशु, सीरिणे तद्व्यजिज्ञपत् । तदर्थमादिशत् पद्मस्तमेव सह पावनिम् ॥२५८॥ ईयतुस्तौ विमानेनायोध्यां मानसरंहसा । प्रासादांके समैक्षेतां, शयानं भरतं नृपम् ॥२५९॥ तौ तस्याथ प्रबोधाय, गीतं चक्रतुरंबरे । उत्थाप्यंते हि राजानो, राजकार्येऽप्युपायतः ॥२६०॥ बुद्ध्वाऽथ भरतेनापि, कार्यं पृष्टोऽग्रतोऽनमत् । ततस्तं विष्णुवृत्तांतं, ततो जानकिरूचिवान् ॥२६१॥ सेत्स्यत्येतन्मया तत्र, गतेनेति बलानुजः । तद्विमानस्थितो गत्वा, तत्पुरे तेन मातुलः ॥२६२॥ विशल्यास्नानपानीयमर्थितोऽथ निवेद्य तम् । सोऽथाख्यद्यदियं बाल्ये, ज्ञानिना कथिता यथा ॥२६३॥ हनिष्यति दशास्यं यस्तस्य पत्नी भविष्यति । उद्वाह्य स्त्रीसहस्रेण, सहितां तां ददाविति ॥२६४॥ भामंडलोऽपि साकेते, मुक्त्वा भरतमुत्सुकः। समागात् स्वपरीवारं, विशल्यासहितस्ततः ॥२६५॥ ज्वलद्दीपविमानस्थौ, भीतैरर्कोदयभ्रमात् । क्षणं व्यैक्षि स्वकैः सोऽधाद्विशल्यामुपमाधवम् ॥२६६॥ तया च पाणिना स्पृष्टात्तत्क्षणादपि केशवात् । निर्गत्य काप्यगाच्छक्तिः, तस्करीव परालयात् ॥ २६७ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तत्स्नानपयसाऽन्येऽपि, बलादेशादथोक्षिताः । निःशल्या अभवन् दत्तालोचना इव साधवः ॥२६८॥ ततस्ते कुंभकर्णाद्या, वैराग्यैक-भृतो भटाः । सर्वे संगपरित्यागाद्, बभूवुः स्वार्थसाधवः ॥२६९॥ कन्यासहस्रसंयुक्तां, विशल्यां रामशासनात् । तदैव रावणा-रातिरुपायंस्त प्रमोदभाक् ॥२७०॥ ज्ञात्वैतद्रावणो गत्वा, शांतिचैत्ये कृतोत्सवे । असाधयन्महाविद्यामाह्वया बहुरूपिणीम् ॥२७१॥ संनह्य सर्वसन्नाह्या, युधेऽचालीद् दशाननः । शकुनैर्वार्यमाणोऽपि,दुर्निमित्तैश्च दुर्म्मदः ॥२७२॥ कृत्वा बहूनि रूपाणि, डुढौके लक्ष्मणं प्रति । जघान रावणान् सोऽपि, चिंतितोपनतैः शरैः ॥२७३॥ जनार्दनस्य तैर्बाणैर्विधुरो रक्षसां पतिः । स तस्मै चिक्षिपे चक्रं, युगांततपनोपमम् ॥२७४॥ कृत्वा प्रदक्षिणां तत्तु, सौमित्रेर्दक्षिणे करे । अवतस्थे सहस्रांशुरिवोदयधराधरे ॥२७५॥ ततस्तेनैव चक्रेण, शीर्षं लंकापुरीपतेः । पद्मलात्रं लुलावाशु,पद्मदृक् पद्मसोदरः ॥२७६॥ दुर्गविद्याभुजभ्रातृबलैर्दृप्तोऽपि रावणः । कृत्वा कुलक्षयं श्वभ्रे, परस्त्रीव्यसनादगात् ॥२७७॥ रामेण समुपादायि, सीता सच्छीलशालिनी । तदैव लंकाराज्ये चाभ्यषिच्यत विभीषणः॥२७८॥ ततश्च रामसौमित्री, त्रिखंडभरतेश्वरौ । विभीषणगिरा तत्र, तस्थतुर्वत्सराणि षट् ॥२७९॥ श्रुत्वाऽथ नारदमुखाद्, दुःखं मात्रोर्वि-योगजम् । अयोध्यामेत्य तौ राज्यं, सुचिरं चक्रतुर्युतौ ॥२८०॥ प्रबंधा रावणादीनां, प्राग्जन्मपूर्वजादिकाः । रामादीनां च विज्ञेयाः, श्रीपद्मचरितात् पुनः ॥२८१॥ प्रस्तुतं रामचंद्रस्य, वात्सल्येनेह तेन हि । तद्वृत्तं लेशतोऽदर्शि, रुयासक्तानां च दूषणम् ॥२८२॥ साधर्म्मिकाणामिति वत्सलत्वं,सुश्रावका ! रामकृतं निशम्य । सम्यक्त्वनैर्म्मल्यकृते कुरुध्वं, भक्त्या तदेतन्निजशक्तितुल्यम् ॥२८३॥ **साधर्म्मिकवात्सल्ये रामचंद्रकथा ॥** सांप्रतं द्रव्यवात्सल्यमुपसंहरन् भाववात्सल्यमुपदिशन्नाह—

साहम्मियाण वच्छल्लं, एयं अण्णं वियाहियं । धम्मट्ठाणेसु सीयंतं, सव्वभावेण चोयए ॥२०८॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

साधर्म्मिकाणां वात्सल्यमिति द्रव्यवात्सल्यमेतदनंतरोक्तं तथा अन्यदिति भाववात्सल्यं व्याख्यातमागमे एतदिति, किं तदित्याह—धर्म्मस्थानेषु—पूजानुष्ठानादिकृत्येषु सीदंतं—प्रमाद्यंतं श्रावकमिति प्रक्रमाद्गम्यं, सर्वभावेन—सर्वोद्यमेन नोदयेत्—सारणादिभिः शिक्षयेदिति ॥ ता एवाह—

सारणा वारणा चेव, चोयणा पडिचोयणा। सावएणावि दायव्वा, सावयाणं हियट्ठया ॥२०९॥

विस्मृतसद्धर्म्मकृत्यस्य ज्ञापनं सारणा १ तथा कुसंसर्गादिकृत्यस्य निषेधनं वारणा २ एतयोश्च सततं क्रियमाणयोरपि कस्यचित्प्रमादबहुलस्य नियमस्खलितादौ युक्तं किमीदृक्कुलोत्पन्नस्य तवेत्थं प्रवर्त्तितुमित्यादिवाक्यैः सोपालम्भं प्रेरणं नोदना३ तथा तत्रैव च असकृत् स्खलितादौ धिग् ते जन्म जीवितमित्यादिनिष्ठुरवाक्यैः गाढतरप्रेरणा प्रतिनोदना४, उक्तं च—पम्हुट्ठे सारणा वुत्ता, अणायारस्स वारणा। चुक्काणं चोयणा होइ, निठ्ठुरं पडिचोयणा ॥१॥, इति, एताश्च सुश्रावकेणापि दातव्याः, न केवलं साधुनैवेत्यपिशब्दार्थः, केषामित्याह—श्रावकाणां हितार्थाय—उभयलोकसुखाप्रमादाय, श्रावकाणामित्यत्र बहुवचनं दुष्षमादोषेण प्रमादप्राचुर्यख्यापनार्थमिति ॥ यस्त्वप्रीतिभयात्साधर्म्मिकमुपेक्षते तं प्रतीदमाह—

रूसउ वा परो मा वा, विसं वा परियत्तउ। भासियव्वा हिया भासा, सपक्खगुणकारिया ॥२१०॥

सारणादौ क्रियमाणे कश्चिद्रुष्यतु वा-रोषं विदधातु परः—आत्मव्यतिरिक्तः, कश्चिच्च सहिष्णुतया तत्त्वान्वेषितया वा मा रौषीत्, कस्यचिद्गुरुकर्म्मणः सारणादिकं विषमिवोद्वेगकृत् भूत्वा परावर्त्तेत, तथाऽप्यनुग्रहबुद्ध्या भाषितव्या हिता—तिक्ताद्यौषधपानवत् सद्यो मिथ्या (ग्रं० ।८०००) त्वगदस्वदनात् परिणामसुंदरा भाषा—सारणादिलक्षणा, किंविशिष्टा ?—स्वकपक्षगुणकारिका—

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

साधुश्राद्धादिवर्गस्य पथ्याहाराभ्यवहारवत् प्रमादपरिहारेण कायस्योपचयादिगुणविधात्रीति ॥ यतः प्रमादवतां गरीयसामपि गरीयस्तरोऽनर्थः, तथा चाह—

पमायमइरामत्तो, सुयसायरपारओ। अणंतं णंतकायंमि, कालं सोऽविय संवसे ॥२११॥

प्रमादमदिरामत्तः–निद्राविकथादिप्रमादमद्येन मत्तः–ज्ञानाद्याचारविराधकत्वेन विशिष्टचैतन्यविकलः श्रुतसागरपारगः–संपूर्णद्वादशांगधरः सोऽपि च, किं पुनरबहुश्रुतः ?, अनंतकाये–साधारणवनस्पतिरूपेऽनंतं कालं–अनंतोत्सर्प्पिण्यवसर्प्पिणीलक्षणं संवसेत्, यदाह–"चउदसपुव्वी आहारगा य मणनाणि वीयरागा य। हुंति पमायपरवसा तयणंतरमेव चउगइय ॥१॥"त्ति, यतश्चैवमतोऽसौ श्रावको वक्तव्यः, कथमित्याह—

कल्लं पोसहसालाए, नवि दिट्ठो जिणालए। साहूणं पायमूलंमि, केण कज्जेण साहि मे ? ॥२१२॥

कण्ठ्यः ॥ ततः किमित्याह—

तओ य कहिए कज्जे, जइ पमायवसं गओ। वत्तव्वो सो जहाजोग्गं, धम्मियं चोयणं इमं ॥२१३॥

सुगमं, नवरं 'धम्मियं'ति धर्म्मादनपेता धर्म्या सोम ! महात्मन्नित्यादिश्रुत्याह्लादकृत्संबोधनरूपा तया सैव धार्म्मिका ताम् ॥ तामेव प्रेरणां षट्सूत्र्याऽऽह—

दुल्लहो माणुसो जम्मो, धम्मो सव्वण्णुदेसिओ। साहुसाहम्मियाणं च, सामग्गी पुण दुल्लहा ॥२१४॥

चलं जीयं धणं धन्नं, बंधुमित्तसमागमो। खणेण दुक्कए वाही, ता पमाओ न जुत्तओ ॥२१५॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

न तं चोरा विलुंपंति, न तं अग्गी विणासए। न तं जूएवि हारिज्जा, जं धम्मंमि पमत्तओ ॥२१६॥
किण्हसप्पं करग्गेणं, घट्टए घुंटए विसं । निहाणं सो पमुत्तूणं, कायखंडं तु गिण्हए ॥२१७॥
ता सोम ! तं वियाणंतो, मग्गं सव्वन्नुदेसियं । पमायं जं न मिल्हेसि, तं सोइहिसि भयन्नवे ॥२१८॥
एवंविहाहिं वग्गूहिं, चोएयव्वो य सावओ। भाववच्छल्लयं एयं, कायव्वं च दिणे दिणे ॥२१९॥

अत्र च प्रयोगैर्व्याख्या, तथाहि—जीवोऽयमेकदा मानुष्यं जन्म संप्राप्य पुनस्तदेव दुःखेन प्राप्नोतीति प्रतिज्ञा १ अकृतधर्मत्वे सति बह्वंतरायांतरितत्वादिति हेतुः २ यद्यद् बहुभिरंतरायैरंतरितं तत्तद् दुःखेन प्राप्यते, ब्रह्मदत्तचक्रवर्त्तिमित्रस्य लब्धवरस्य ब्राह्मणस्य एकदा चक्रवर्तिगृहे कृतभोजनस्य सकलभरतक्षेत्रवास्तव्यराजादिलोकगृहभोजनपर्यवसाने पुनश्चक्रवर्त्तिगृहे चोल्लकापरनामभोजनवारकवत् १ चाणक्यवरदत्तपाशकविपरीतपातवत् २ भरतक्षेत्रगतसर्वधान्यमध्यप्रक्षिप्तसर्षपप्रस्थकस्य जरत्स्थविरया पुनर्मीलकवत् ३ राज्याकांक्षिकुमारस्याष्टाधिकस्तंभशतमस्तकप्रत्येकाष्टोत्तरशताश्रिनिरंतरद्यूतजयवत् ४ देशांतरगते महाश्रेष्ठिनि तत्पुत्रनानादेशीयवणिग्हस्तविक्रीतप्रभूतरत्नसमाहारवत् ५ महाराज्यप्राप्तिहेतुचंद्रस्वप्नदर्शनाकांक्षिसुप्तकार्पटिकपुनस्तादृशस्वप्नलाभवत् ६ मंत्रिदौहित्रराजसुतसुरेंद्रदत्ताष्टचक्रारकपरिवर्त्तांतरितराधावामलोचनवेधवत् ७ आर्द्रचर्मोपमगाढसेवालावनद्धमहाह्रदे राकानिशीथसमयप्रबलपवनोद्भूतैकच्छिद्रविनिर्गतकच्छपग्रीवोपलब्धनिशानाथतत्क्षणसंवलितसेवालपटलपर्यस्तितपुनस्तच्छिद्रलाभवत् ८ अपारपारपारावारांतर्वर्त्तिपूर्वापरांतविक्षिप्तयुगसमिलास्वयंछिद्रानुप्रवेशवत् ९ अनंतपरमाणुसंघातघटितमहाप्रमाणस्तंभनिष्पादनवच्चेति दृष्टांताः १०, ३ । अनेकजात्यंतरप्राप्तिलक्षणबह्वंतरायांतरितं च मानुषं जन्मेत्युपनयः ४ । तस्माद् दुर्लभं मानुष्यं जन्मेति नि-

For Private and Personal Use Only

गमनं ५ । तथा मनुष्यत्वलाभेऽपि दुर्गतिप्रसृतजंतुधरणाद् धर्म्मः सर्वज्ञदेशितो जीवस्य श्रोतुमपि दुर्लभ इति प्रतिज्ञा १ । आलस्यादिबहूवंतरायांतरितत्वादिति हेतुः २ । तथा चागमः "आलस्स १ मोह२ ऽवण्णा३ थंभा ४ कोहा ५ पमाय६ किवणत्ता ७ । भय८ सोगा९ अन्नाणा१० वक्खेव ११ कुतूहला १२ रमणा१३ ॥१॥ एएहि कारणेहिं लद्धूण सुदुल्लहंपि माणुस्सं । न लहइ सुइं हियकरिं संसारुत्तारणिं जीवो ॥२॥"त्ति, अत्रापि दृष्टांतास्त एव३ उपनियनिगमने अपि प्राग्वद्योज्ये ५ । तथा मनुष्यत्वजिनधर्म्मप्राप्तावपि साधुसाधर्म्मिकाणां पुनः सामग्री अतीव दुर्लभेति प्रतिज्ञा१ दुष्षमादोषेण धार्म्मिकजनानां स्वल्पत्वादिति हेतुः २ उक्तं च—"दूरे ता चारित्ती तहाविहा लिंगिणो न सव्वत्थ। संपइ सम्मद्दिट्ठीवि दुल्लहो सुत्तनिद्दिट्ठो ॥१॥"त्ति, दृष्टांतादित्रयं पूर्ववदिति श्लोकार्थः ॥ ततश्च यावदिति सामग्री समग्राऽप्यस्ति तावद्धर्म एव यत्नो विधेयः, यतः—चलं—क्षणविनश्वरं जीवितं—आयुर्बह्वपायाधीनत्वात्, यथा—"शस्त्रं व्याधिर्विषं च ज्वलनजलभयव्यालवेतालशोकाः, शीतोष्णक्षुत्पिपासागलविवरमरुन्मूत्रविष्टानिरोधाः । नानाक्षुद्रोपघाताः प्रचुरभुजि रुजः श्रांतिगात्राभिघाताः, वैधान्येतानि सद्यश्चिरमपि घटितं जीवितं संहरंति ॥१॥" तथा धनं—गण्यादिपण्यं चतुर्विधं, धान्यं तु शाल्यादिशस्यमनेकविधं, उपलक्षणमेतत् क्षेत्रादिवस्तुजातस्य, तदपि चलमेव, बहुभिरुपघातितत्वात्, यथा—"दायादाः स्पृहयंति तस्करगणा मुष्णंति भूमीभुजो, गृह्णंति च्छलमाकलय्य हुतभुग् भस्मीकरोति क्षणात्। अंभः प्लावयति क्षितौ विनिहितं यक्षा हरंते हठाद्, दुर्वृत्तास्तनया नयंति निधनं धिग्बह्वधीनं धनं ॥१॥" तथा बंधु इत्यादि, बंधवो—ज्ञातयो मित्राणि—सुहृदस्तेषां च समागमोऽपि कर्मपरतंत्रत्वात् चल एव 'एगत्थ रुक्खे व कुडुंबवासे, कालं कियंतंपि खगव्व बंधू। ठाऊण गच्छंति चउग्गईसुं, चउद्दिसासुं व सकम्मबद्धा ॥१॥" तथा क्षणेन ढौकते व्याधिः, शरीरस्येति गम्यते, प्रायो दुष्षमाया-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मुसातबहुलत्वान्मनुष्याणां अतस्तच्चलमेव, यथा "खलजलोयरजरकाससासखसदुङ्कुङ्कमाईहिं । खज्जइ खणेण देहं कुडं च घुणेहिं खज्जंतं ॥१॥" एवमवगम्य ता इति तस्मात्कारणाद्विवेकिनां प्रमादो—धर्म्मानादरलक्षणो न युक्तो—नोचितः, कर्तुमिति ॥ अमि त कण्ठ्या, नवरं 'जं धम्मंमि पमत्तत'त्ति जीवो हि धर्म्मे प्रमत्तः सन् देवगत्यादिलाभविनाशेन यन् मनुष्यत्वप्राप्तिहारणरूपं मूलच्छेदमप्यात्मनः करोति न तच्चौरादयः सुष्ठु दुष्टा अपि कुर्व्वंतीति, यदार्षं—"माणुस्सत्तं भवे मूलं, लाभो देवगई भवे । मूलच्छेएण जीवाणं, नरगतिरिक्खत्तणं धुवं ॥१॥"ति,एवमुच्यमानोऽपि यः प्रमादं न मुंचेत् स किं करोतीत्याह—सुगमः, निगमयितुमाह—ता इति तस्माद्धेतोः हे सौम्य! श्रद्धासुंदराशय त्वं विजानन्नपि मार्गं, मोक्षस्येति शेषः, सम्यग्ज्ञानादित्रिकरूपं सर्वज्ञदेशितं मनुष्यत्वादिसामग्रीसुदुर्लभतासमन्वितं प्रमादं यन्न मुंचसि तच्छोचिष्यसि भवार्णवे, गत इति शेषः, यदागमः—"इय दुल्लहलंभं माणुसत्तणं पाविऊण जो जीवो। न कुणइ पारत्तहियं सो सोयइ संकमणकाले ॥१॥ जह वारिमज्झछूढोव्व गयवरो मच्छउव्व गलगहिओ । वग्गुरपडिओ व मिओ संवट्टइओ जह व पक्खी ॥२॥ सो सोयइ मच्चुजरासमुच्छओ तुरियनिद्दपक्खित्तो । तायारमविंदंतो कम्मभरपणुल्लिओ जीवो ॥३॥ तं तह दुल्लहलंभं विज्जुलयाचंचलं च माणुस्सं । लद्धूण जो पमायइ सो काउरिसो न सप्पुरिसो ॥३॥"त्ति ॥ भाववात्सल्यमुपसंजिहीर्षुराह—पाठसिद्धः ॥ भोजनद्वार एव कृत्यांतरमाह—

नेव दारं पिहावेई, भुंजमाणो सुसावओ । अणुकंपा जिणिंदेहिं, सड्ढाणं न निवारिया ॥२२०॥

सुगमः । एनमेवार्थं सविशेषं भावयन्नाह—

सव्वेहिंवि जिणेहिं दुज्जयजियरागदोसमोहेहिं । अणुकंपादाणं सड्ढयाण न कहिंचि पडिसिद्धं ॥२२१॥

For Private and Personal Use Only